

"Un popor fără cultură e un popor ușor de manipulat."

Immanuel Kant

DOMOGLED

O publicație a Cenaclului Domogled din Băile Herculane

ISSN 2810 – 4145 ISSN-L 2810 – 4145

Anul I, Numărul 2, Băile Herculane, aprilie 2021

Apare trimestrial

Primăvară sub semnul lui Marte

Când să ne bucurăm de primele
semne ale primăverii
după mai bine de o lună
de balet diplomatico –

militar, iată că zăngănitul armelor vine să acopere bucuria ghiocelor răsăriți prin grădini și a mugurilor de magnolie care stau gata să plesnească și să răspândească mireasma dorului de viață. Un război ciudat, acum în mileniul trei, care vine să sporească angoasele noastre mai mult sau mai puțin covidate.

Halucinantă succesiune de evenimente globaliste continuă, vrând parcă să strivească orice urmă de liniște și pace.

Și totuși ne bucurăm de primele adieri de primăvară, de primele raze calde de soare. Alergăm cu nerăbdare după măștișoarele primăverii să le oferim cu drag mamelor, soțiilor, fetițelor și colegelor noastre, încercând parcă să ne ridicăm deasupra urii și dezbinării care ne macină de ceva vreme și care se amplifică parcă din ce în ce mai mult. Haideți să regăsim bucuria simplă de a dăru, de a ne întâlni, de a ne saluta, de a respecta legile firii, de a fi oameni!

Am început anul, sărbătorind Ziua Culturii Naționale la bustul poetului nepereche, Mihai Eminescu, de la a cărui naștere s-au împlinit, pe 15 ianuarie, 172 de ani.

Anul acesta comemorăm centenarul trecerii în eternitate a gen. Nicolae Cena, primul director și primar al stațiunii Băile Herculane sub administrația românească, întemeietorul primului muzeu din stațiunile balneare românești.

Vrem să continuăm Simpozionul Național "Herculane – arcade în timp", cu cea de-a V-a ediție în care intenționăm să invităm oaspeți de seamă din țară și de peste hotare, oaspeți care să onoreze ediția jubiliară a simpozionului inițiat de noi acum cinci ani cu ajutorul necondiționat al primarului Cristian Miclău, în colaborare cu partenerul nostru devenit tradițional, Asociația Localităților și Zonelor Istorice din România (A.L.Z.I.A.R.) și cu alți colaboratori, oameni de cultură din Reșița și Timișoara. Dorim să aducem mulțumiri și pe această cale, tuturor colaboratorilor care au contribuit la buna desfășurare a celor patru ediții ale primului simpozion cu tematică complexă (cultural artistică, istorică, turistică,

etnografică arhitectură de patrimoniu, etc.) organizat de primăria Băile Herculane.

Ne pregătim să declarăm valsul Souvenir de Herkulesbad ca imn internațional al stațiunii, un proiect al nostru mai vechi. Credem că a sosit momentul oportun să dăm viață acestui proiect și să-i înmănăm în mod festiv lui Friedrich Pazeller din Germania, titlul de Cetățean de onoare al orașului Băile Herculane, acordat postmortem de Consiliul Local Băile Herculane în 2017, lui Jakob Pazeller (1869 – 1957), bunicul lui Friedrich Pazeller, autorul nemuritorului vals "Souvenir de Herkulesbad".

Toate acestea, bineînțeles, dacă primăvara care vine cu nestăvilita-i energie, ne va scăpa de ciudatele amenințări încoronate cu viruși și cu războaie.

Continuăm editarea revistei DOMOGLED cu acest al doilea număr care sperăm ca va apărea la în luna martie.

Așa cum am obișnuit deja pe cititorii primului număr, vom aborda în articolele noastre și alte subiecte istorice, sperăm interesante despre: împărăteasa Sisi, centenarul trecerii în eternitate a generalului Nicolae Cena, perioada romană a stațiunii Băile Herculane, Hercules, istorie și legendă.

Publicăm materialele primite de la doi noi colaboratori: prof. dr. Iulian Lalescu, Băile Herculane și medicul neurolog Simion Laurențiu, masterand în istorie, București.

În cadrul rubricii "Herculane – etnografic" continuăm seria de articole începute în primul număr al revistei cu: "Tradiții și obiceiuri de primăvară în zona montană banato - mehedinteană" și "Gastronomie tradițională".

Prezentăm în continuare creații lirice în pagina de poezie, intitulată în acest număr "Semnele primăverii", din volumele d-nei Sylvia Hârceagă, senioarea poeziei din Timișoara, cea care ne-a inspirat și ne-a încurajat să înființăm Cenaclul Domogled. Pentru că norii negri ai războiului se aștern peste liniștea și pacea lumii, considerăm că e momentul oportun pentru a publica poezia "Manifest pentru pace" a d-nei Sylvia Hârceagă.

Și totuși, primăvara a venit și cu această ocazie, redacția revistei Domogled urează tuturor doamnelor și domnișoarelor un călduros și sincer "LA MULȚI ANI!"

Dorin Bălțeanu
Băile Herculane, 1 Martie 2022

Cuprins:

DORIN BĂLTEANU, Editorial	pag.1
SYLVIA HÂRCEAGĂ, Manifest pentru pace	pag.2
LAURENTIU SIMION, Împărăteasa Sisi și Băile Herculane	pag.2
DORIN BĂLTEANU, Centenarul trecerii în eternitate a Generalului Nicolae Cena	pag.4
SYLVIA HÂRCEAGĂ, Hercules - erou de legendă	pag.9
SYLVIA HÂRCEAGĂ, Hercule și războiul giganților expediția lui Osiris	pag.9
IULIAN LALESCU, Dovezi arhivistice referitoare la stațiunea antică <i>Ad Mediam</i> (Băile Herculane)	pag.11
IOAN SINCU, Portrete în pudră de talc – Cana	pag.14
IOAN SINCU, Proverbe despre adevăr	pag.15
DORIN BĂLTEANU, Obiceiuri și tradiții de primăvară în arealul Herculane	pag. 16
PETRU BĂȘULESCU, Gastronomie tradițională Zamă gi miel cu leușcean	pag.23
SYLVIA HÂRCEAGĂ, Rugăciune	pag.23
SYLVIA HÂRCEAGĂ, Desen de primăvară	pag.24
SYLVIA HÂRCEAGĂ, Gând pentru mama	pag.24
Din colecția lui IACOB SÂRBU... Vilegiaturiste la Baile Herculane	pag.24

Manifest pentru pace

Sylvia Hârceagă, din volumul "Între două anotimpuri", Ed. Mirton, Timișoara, 2014

Ațîțători demonici la ură și războaie
Discută despre pace când pace ei nu fac,
Se duc la tratative cu armele pe masă
Și planuri de bătaie tot fac și iar desfac.

Se scutură pământul când trec în marș cohorte
Războinicii ce pacea cu forța o impun,
Ei, mercenarii lumii-închinători lui Marte
Plătiți ca să ucidă, chiar flori când au pe tun!

Oculte interese pe unii îi animă,
Trimit de aceea-n luptă armate de roboți
Ce pentru bani omoară pe-oricine, fără milă,
Lăsând în urmă spaima și miile de morți!

Ce minți bolnave astăzi ne guvernează lumea
De pot trimite moartea oriunde pe pământ?
Când unii mor de foame, de boli chinuitoare
Ei pregătesc noi arme, deschid un nou mormânt!

Opriți-vă odată necugetatul iureș
Căci bombele-aruncate răsună până-n cer
Și frică să vă fie! De legile-ncălcate
Vor cere răzbunare mulțimile ce pier!

Colectivul de redacție:

Președinte Cenaclu : Dr. Ioan Sincu

Director: Ing. Dorin Bălțeanu

Redactor Șef : Dan Buru

Secretar: Livia Tomescu
Delia Iliescu

Împărăteasa Sisi și Băile Herculane

*În liniștea nopții
Se aude cântecul Cernei,
Ca unei păsări nevăzute
Dansând din piatră-n piatră
Ducând la vale
Toate gândurile și visurile mele*

Sunt gândurile împărătesei Elisabeta a Austriei, de asemenea și regină a Ungariei, gânduri exprimate prin poezie în primăvara anului 1887 în timp ce locuia la Băile Herculane în vila Tatartzy. Chiar și noaptea, în vila care urma să-i poarte numele, fără pază, așa după cum prefera împărăteasa în orice loc ar fi fost, Viena, Herculane sau fatidica Geneva, geamul dormitorului său din această vilă rămânea deschis în timp ce scria astfel de versuri.

Considerând amintirea unui om, fie bărbat sau femeie, după însemnătatea faptelor sale, și ajungând în prezent la contemplarea personalității Elisabetei, încercăm să punem într-o lumină cât mai clară acest destin monarhic. Nu zăbovim prea mult asupra istoriei cronologice și a vieții personale a prințesei Elisabeta Amalia Eugenia de Bavaria născută de Crăciunul anului 1837 în familia Wittelsbach, istorie care a fost atât de mult analizată și poate chiar mult prea romanțată, dar încercăm să o aducem încă o dată pe Sisi în fața cititorilor fascinați de personalități istorice marcante, existând de asemenea și un motiv practic pentru această scriere. Demersul are legătură cu faptul că în cele din urmă, și după ce multă apă a curs pe Valea Cernei, trecutul și prezentul își dau mâna pe tărâm românesc, un lucru rar întâlnit în zilele noastre. Astfel, în perioada următoare se va realiza restaurarea clădirii în care a locuit împărăteasa, vila Elisabeta. Această vilă reprezintă una dintre puținele clădiri istorice pe care statul român le deține în Băi, restul clădirilor austriece fiind, cu regret afirmând, sub litigii și sub proprietate privată, neînțelegându-se pe deplin rolul și istoria edificiilor respective. Restaurarea vilei va avea ca scop și înființarea la interior a unui centru cultural în care va exista un muzeu și o bibliotecă locală. Culmea este că până și regimul comunist a reușit să înțeleagă însemnătatea edificiului, străduindu-se să-l refacă în anii '60, fapt greu realizabil în perioada de după 1989, până în prezent.

Vila Elisabeta, construită în anul 1875 și inclusă pe lista monumentelor istorice din județul Caraș-Severin, se remarcă

prin stilul arhitectural rococo și a fost clădită la ordinul guvernatorului Băilor, Carol Tatartzy, ca și locuință personală. În lunile martie și aprilie ale anului 1887 împărăteasa habsburgică Elisabeta a petrecut câteva săptămâni în această vilă, legându-se emoțional pentru totdeauna de meleagurile stațiunii aflate la o confluență europeană istorico-geografică importantă. Se știe că prezența împărătesei la Băile Herculane nu numai că a dat naștere unor povestiri captivante despre itinerariul ei, dar de asemenea scrierile sale au reliefat frumusețea naturală a zonei. După anul 1948, fosta vilă Tatartzy a adăpostit la parterul clădirii, Biblioteca orașenească Nicolae Stoica de Hațeg, iar la etaj, Casa Orașenească de Cultură. Tatartzy, primul primar al stațiunii, pasionat de drumeția montană, a descoperit Peștera Mare de la Șoroniște pe care Emil Racoviță a denumit-o, în semn de respect față de acesta, peștera Tatartzy. A fost și primarul care a inițiat construcția Teatrului și a Vilei Ștefania și cel care a finalizat procesul de regularizare a râului Cerna. A gândit și materializat prima rezervație naturală din România, Domogled, înființând o agenție de turism montan ce-și avea sediul în incinta Cazinoului din centrul istoric al stațiunii. După moartea guvernatorului în 1889 vilele Elisabeta și Ștefania au trecut sub administrația statului.

Primul vizitator însemnat al vilei Tatartzy a fost Sisi. Ajungând la Herculane la recomandarea medicilor de la curtea Vienei care i-au prescris tratament în stațiune pentru vindecarea afecțiunii sale reumatice, împărăteasa locuiește în vila pregătită în cel mai mic detaliu pentru a-i face sejurul plăcut. Mobilată în stil baroc, clădirea beneficia de piese de mobilier deosebite, după cum era masa încrustată cu sidef roșu realizat din scoici, realizare extrem de rară. Încadrându-se în același tablou, scaunele aveau inserții de lemn din esențe de ulm și trandafir, fiind toate unice. Vila are o compoziție din volume articulate prin terasele deschise spre râul Cerna și un turn orientat către strada Cerna, deasupra acestui turn ridicându-se un lanterou conținând un orologiu. Împărăteasa habsburgică a folosit această reședință de cinci ori, cel mai lung sejur fiind de șase săptămâni în 1887, atunci când a primit vizita familiei regale românești pe malurile Cernei.

Din tot ceea ce se știe despre Elisabeta, sau după cum este ea recunoscută cel mai bine în vremurile contemporane nouă, Sisi, observăm că destinul împărătesei a interferat cu civilizația europeană nu numai prin crearea mitului fascinant al unei prințese moderne care valsează la baluri strălucitoare în palate baroce minunate sau prin rigoarea cu care își îndeplinește îndatoririle față de monarhul habsburgic al vremii, ci și prin amprenta pozitivă pe care a lăsat-o în locuri din lumea noastră care poate par vizitatorilor mai tineri încremenite în timp, desuete. Un astfel de loc încremenit temporal, ca și clădirile austriece din secole trecute care se află în centrul vechi al stațiunii, este Băile Herculane. Localitatea încă nu are parte de recunoașterea importanței sale de către omul de astăzi, sau mai bine zis nu are parte de trezirea conștiinței istorice a oamenilor țării în care acest loc se găsește.

Sejurul împărătesei la Băi din primăvara anului 1887 a avut printre urmările sale nu numai petrecerea sărbătorilor pascale în stațiune, ci și o întâlnire de magnitudine monarhică, cea cu regii României, Carol I și soția sa, Elisabeta, fostă prințesă de Wied. Nici când Gara Băilor nu a văzut atâtea capete încoronate însemnate adunate laolaltă, gară a cărei arhitectură originală îmbină armonios stilul baroc vienez, coloanele romane și reprezentările mitologice grecești ale lui

Hercules și Marte de la interior. Detaliile importante ale discuțiilor dintre monarhi din acea zi nu ne sunt cunoscute în totalitate, dar știm că regii României au locuit în data de 28 aprilie 1887 vis-à-vis de vila Elisabeta, în hotelul Franz Josef, dovadă fiind placa de marmură de pe peretele exterior al hotelului: *Aici a locuit Carol I regele României 1887 aprilie 4*. De asemenea, pe peretele vilei Elisabeta, era scris: *În această clădire a locuit M.S. regina Elisabeta din martie până în aprilie 13 (1887)*. Întâlnirea a avut ca rezultat, pe lângă rolul politic de întărire a monarhiilor vremii, o descriere contemporană izbitor de realistă a personalității lui Sisi de către regina Elisabeta a României. Carmen Silva a reușit să realizeze această caracterizare deoarece doar ei și fiicei lui Sisi, Marie Valerie, împărăteasa austriacă le destăinuise gândurile sale pe deplin. Regina germanică a regatului României descria momente în care originalitatea împărătesei habsburgice trebuia apreciată datorită subtilității cu care reușea să se elibereze, până la urmă, de eticheta apăsătoare a ceremoniilor de la curtea Vienei. Cu toate acestea, Carmen Silva remarcă de asemenea că acest mod de a trăi se apropia poate de prea multe ori de excentricitate. Pe de altă parte, și Sisi o analizează la rândul ei pe Elisabeta a României: *nu are răbdare să se oprească și să-și aprofundeze gândurile; este ca și cum ar fi cuprinsă de o sete de evenimente, în spatele cărora speră să găsească inaccesibilul*. Comunicarea dintre cele două regine se desfășura însă cel mai bine prin intermediul poeziei. Sissy o îndeamnă pe Carmen Silva să-și onoreze pseudonimul și să vină să asculte foșnetul frunzelor copacilor din zona Băilor, stațiune ce prin natura înconjurătoare îi amintea împărătesei de locurile natale bavareze. Răspunsul primei noastre regine nu se lasă prea mult așteptat și, pe lângă înțelegerea față de spiritul artistic și rebel al lui Sisi, o sfătuiește pe aceasta să îmbine aplecarea către cultură și spiritualitate cu datoria monarhică pământească, invitând-o pe împărăteasă să i se alăture la petrecerile familiei regale de Hohenzollern de la castelul Peleş.

Asemănarea, dar și critica obiectivă dintre cele două personalități monarhice feminine, este evidentă, nu numai prin poezie, pasiunea față de Heine fiind cel mai bun exemplu, dar și prin contribuția adusă de fiecare lumii lor contemporane. Să ne oprim pentru scurt moment asupra acestei contribuții și să enumerăm câteva din locurile în care s-a consumat destinul împărătesei.

Admirând dinspre tărâmul antichității grecești un palat construit din inițiativa lui Sisi, palatul Achilleion din Corfu, insulă situată într-un alt colț al Europei, rămânem uimiți să aflăm că împărăteasa scria versuri despre Băile Herculane, tocmai din acel loc. Versurile respective demonstrează încă o dată faptul că împărăteasa era o mare iubitoare de natură și că trăia mai mult prin poezia ei decât prin eticheta rigidă obligatorie de la curtea din Viena.

Dacă ne gândim la civilizația antică greacă ca la un pedestal cultural și politic al lumii europene de astăzi, o putem privi pe împărăteasa habsburgică Elisabeta ca pe o promotoare a acestei civilizații antice importante, deoarece a simțit să clădească un palat într-o insulă grecească, construcție inițiată imediat după tragedia de la Mayerling. Palatul a fost numit după Achile, figură eroică, dar și dramatică, a poemului epopeic al lui Homer, Iliada. Ca și Achile, Hercules este de asemenea întipărit în memoria colectivității umane ca fiind un semizeu aflat la granița dintre Olimp și oameni, încercând să împace permanent cele două planuri, uman și ceresc, prin celebrele sale munci. Să ne

imaginăm astfel îngemănarea trecutului mitologic grec cu prezentul de atunci al politicii habsburgice, în dimineața zilei de 17 aprilie 1887 la Herculesbad, de Paștele aceluia an. În acea dimineață împărăteasa Sisi traversa Podul de Piatră peste râul Cerna sub privirea antică a reginei Lydiei, Omphala, a cărei statuie se află la capătul podului dinspre centrul vechi. Mitologia greacă ne povestește că Omphala a avut cu Hercules un fiu. Ca și acum, și atunci, în depresiunea Băilor, clima cu influență mediteraneană trebuie să fi fost mai apropiată lui Sisi de cea a Bavariei natale decât de cea a Alpilor austrieci. Însoțită de alaiul potrivit rangului împărătesc, rang pe care l-a detestat de multe ori, și pornind de la actuala vilă Elisabeta, împărăteasa trece, mergând către Capela Catolică, pe lângă Omphala, și ajunge la statuia lui Hercules așezată în centrul vechi al stațiunii în anul 1847, dorind parcă să reunească cele două destine mitologice. Sisi se grăbea să ajungă la slujba religioasă pascală într-un loc ce reprezenta cea mai bună reflexie romano-habsburgică a Vienei.

Personalitatea, poezia, dar și aspectul fizic original al acestei împărătese de origine bavareză, care a devenit în mod neintenționat o imagine istorică importantă a monarhiei habsburgice austriece, poate că ne arată o imagine idilică asupra cunoașterii de către Sisi a lumii contemporane ei, dar ținem totuși să atragem atenția asupra unor momente din istorie la care a fost martoră. Pe lângă cel menționat și petrecut la Băile Herculane în primăvara anului 1887, au mai avut loc de asemenea evenimente semnificative în care este foarte posibil ca împărăteasa să fi avut o anumită însemnătate.

Primul ar fi evenimentul istoric din data de 8 iunie 1867, dată în care s-a constituit dualismul austro-ungar, *Kaiserliche und königliche Monarchie Österreich-Ungarn*, sau informal denumit *Monarhia k. u. k.* Prin uniunea cu regatul ungar monarhia habsburgică s-a reînprospătat, înăbușind astfel regretele pierderii *Războiului de Șapte Săptămâni* sau *Războiului german (Deutscher Krieg)*, în urma căruia Habsburgii au pierdut hegemonia Europei Centrale în fața Prusiei. Este adevărat că dualismul austro-ungar a reprezentat și întărirea supremației asupra popoarelor aflate de multă vreme în granițele Austriei și Ungariei, printre care într-o pondere însemnată se numărau și românii. Interesant de adăugat este că pentru împărăteasa Sisi palatul ungar de la Gödöllő a fost principala locație din afara Vienei în care a preferat să trăiască, favorizându-l chiar și în fața Hofburgului. În acel loc, Gödöllő, Elisabeta a înțeles momentul istoric al importanței dualismului și a participat alături de soțul său, împăratul Franz Joseph, la asocierea cu regatul Ungariei printr-un act politic ce reprezenta salvarea monarhiei habsburgice. Asocierea respectivă nu era o premieră, deoarece în secolul al XVIII-lea Maria Tereza procedase exact la fel și căutase, din același motiv de salvare dinastică, sprijinul ungar, într-un moment crucial în care prusacii atacau Austria. La 150 de ani distanță, Sisi împărtașea de altfel și pasiunea Mariei Tereza pentru călărie.

Un alt moment ar fi întrunirea a trei personalități feminine monarhice în stațiunea Cap Martin din sudul Franței în anul 1890. Culoarea vestimentară dominantă la acea întrunire a fost negrul, fiecare cap încoronat prezent având o motivație precisă pentru care purta haine negre de doliu. Regina Victoria a Angliei îl pierduse demult pe prințul Albert. De asemenea și fosta împărăteasă de origine spaniolă a Franței, Eugenia, îl regreta de decenii pe Napoleon al III-lea. A treia figură feminină importantă de la întâlnire era împărăteasa habsburgică Elisabeta. Motivul vestimentației negre a

acesteia nu era foarte diferit de motivele celorlalte două împărătese. De când fiul său Rudolf se stinsese la Mayerling în 1889, Sisi purta doar îmbrăcăminte neagră. Ne putem întreba astfel ce s-a discutat atunci la Cap Martin în preajma împărătesei habsburgice, dacă ne amintim una dintre consecințele prieteniei dintre Eugenia a Franței și Victoria a Angliei. Aceasta din urmă, cu mult înainte de întâlnirea de la Cap Martin, s-a lăsat convinsă să participe cu armata engleză la războiul Crimeii, sorții războiului devenind ulterior defavorabili Rusiei.

Să mai remarcăm încă un amănunt despre Sisi, regăsirea unui portret al acesteia în locul preferat al reginei Victoria a Regatului Unit al Marii Britanii, loc în care regina engleză se relaxa și se simțea cel mai bine cu copiii și soțul său preaiubit Albert. Detaliul poate fi semnificativ asupra a ceea ce reprezenta rolul împărătesei Elisabeta în cadrul relațiilor monarhice ale vremii. Se știe că regina Victoria deținea, în interiorul *Casei Osborne*, poze, realizate conform artei fotografice de atunci, cu cei pe care îi considera ca fiind foarte apropiați ei. Tocmai pe un *pupitre* modelat într-un stil imobiliar caracteristic secolului al XIX-lea, și care se evidențiază în mijlocul sufrageriei acestei reședințe regale, se afla, simetric așezată, poza lui Sisi.

Recurgem însă la final la un moment în timp în care imaginea împărătesei este mai apropiată de cea pe care contemporanii noștri o recunosc și anume aceea ipostază idilică a unei figuri feminine definită prin echilibrul dintre aspectul fizic fermecător, emoția pentru frumos, și demnitatea monarhică. O surprindem pe Sisi la brațul vărului Ludovic de Bavaria, ruda ei preferată din familia de Wittelsbach, plimbându-se prin încăperile somptuoase ale celui mai frumos castel din lume, Neuschwanstein, castel pe care Ludovic tocmai îl construise. În timp ce acesta se lăuda cu realizările sale arhitecturale maiestuoase, să ne imaginăm cuvintele lui Sisi: "Ai creat un castel și o lume de poveste, Ludwig. Mai povestește-mi!". Iar noi îi mulțumim împărătesei habsburgice de origine bavareză pentru întâlnirea destinului său excepțional cu pământul românesc, întâlnire petrecută în special într-un loc numit Băile Herculane. De asemenea, ne dorim ca povestea acestui loc să renască.

Simion Constantin Laurentiu,
medic neurolog,

Master în domeniul Istoriei,

Titulatură acordată de către Facultatea de Istorie a
Universității București

Bibliografie

1. Adair, John, *The Royal Palaces of Britain*, Sapere Books, London, 1981.
2. Bălțeanu, Dorin, *Herculane – Arc peste timp*, volum 2, editura INFO, Craiova, 2011.
3. Burgh, A. de, *Elisabeth Empress of Austria*, B. Lippincott, London, Hutchinson, Philadelphia, 1899.
4. Cars, Jean des, *Franz Joseph și Sisi: datoria și rebeliunea*, trad. Irina Negrea, Editura Trei, București, 2020.
5. Corti, Egon Cesar, *Elisabeth – l'imperatrice d'Autriche. D'après les écrits laissés par l'imperatrice, les journaux intimes de sa fille*, Payot, Paris, 1936.
6. Cristescu, Ilie, *Mirajul Cernei*, Editura TipoRadical, Drobeta Turnu-Severin, 2012.
7. Goffin, Robert, *L'épopée des habsbourg Elisabeth l'imperatrice passionnée*, Les éditions de France, Saint-Nazaire, 2014.
8. Kurtz, Harold, *The Empress Eugénie: 1826–1920*, Hamish Hamilton, Boston, 1964.

Centenarul trecerii în eternitate a Generalului Nicolae Cena 14 martie 2022 – 14 martie 1922

Generalul Nicolae Cena, primul director și primul primar al stațiunii Băile Herculane sub administrație românească, întemeietorul celui dintâi muzeu din stațiunile balneare românești, la Băile Herculane (1924)

Din constelația personalităților care și-au legat numele de bimilenara stațiune Băile Herculane se află, la loc de cinste, generalul Nicolae Cena, una din figurile de seamă ale Banatului Montan (fig. 1).

Fig. 1 – Portretul generalului Nicolae Cena

Face parte din galeria impunătoare a generalilor bănățeni ajunși, datorită calităților și aptitudinilor militare și organizatorice, în fruntea armatelor Imperiului habsburgic, continuând o frumoasă tradiție grănicerească.

Activitatea didactică desfășurată în cadrul școlilor militare precum și cercetările arheologice și istorice întreprinse după ieșirea la pensie și recunoscute în mediile academice vieneze îl plasează pe generalul Nicolae Cena în postura de demn continuator al consăteanului său, ilustru predecesor Nicolae Stoica de Hațeg.

Născut la 21 noiembrie 1844 în localitatea Mehadia, Nicolae Cena provine dintr-o familie veche de aromâni stabilită în Banat prin sec. al XVII - lea. Moștenește înclinația către cariera militară de la tatăl său, locotenentul de grăniceri Nistor Cena care a activat în cadrul Regimentului Confiniar Româno Bănățean nr. 13 și care a fost distins cu medalia de aur pentru vitejie în războiul din 1866 contra Prusiei .

Nicolae Cena urmează studiile militare, absolvind Școala de cadeți din Caransebeș și Academia militară de Pioneri din Tulln (Austria), devenind apoi profesor la Școlile de cadeți din Kamenitz, Karlstadt, Timișoara, Königsfeld și Marburg. Calitățile militare de excepție le dovedește pe câmpul de luptă, în războiul contra Prusiei izbucnit în 1866. Aceste calități au fost apreciate de împăratul Franz Iosef cât și, mai ales, de arhiducele Rudolf, moștenitorul tronului care-l va chema spre a-i încredința comanda Curtii.

Avansează pe treptele ierarhiei militare, ajungând ca în anul 1903 să fie avansat la gradul de general maior. Anul următor, este implicat într-un accident cu urmări grave. După refacere, rămâne în serviciul activ până în 1908 când se retrage la pensie cu gradul de general de divizie (feldmareșal al imperiului).

Datorită meritelor sale deosebite, ofițerul Nicolae Cena este decorat cu înalte distincții: Ordinul Coroana de Fier de clasa a III-a, Crucea de Cavaler al Ordinului împăratului Franz Iosef, Crucea de Merit Militar clasa a III-a și Medalia de Merit Militar Signum Laudis.

Deși a activat în cadrul armatei imperiale, evidențiindu-se printr-o carieră militară de excepție, motiv pentru care a și fost avansat la gradul de general de divizie, generalul Nicolae Cena nu și-a renegat naționalitatea, ci cu mândrie susținea întotdeauna că e "român-grănicer".

Aș dori să amintesc doar un aspect din viața sa, edificator pentru sentimentele patriotice moștenite din familia sa veche de grăniceri care a dat o seamă de ofițeri valoroși fostei armate austro-ungare.

După absolvirea Școlii militare din Caransebeș și, înainte de a fi plecat la unitatea unde era chemat, mama sa Safta, originară din Mehadia (fig. 2), i-a înmănat la despărțire, între altele și o filă îngălbenită, scrisă cu slove chirilice, îndemnându-l ca atunci, când, în străinătate îl va apuca dorul de ai săi, să citească această scrisoare. Ajuns printre străini, curând îl apucă dorul de casă.

Fig. 2 - Casa părintească din Mehadia

Și-a adus aminte de darul părintesc primit la despărțirea de locurile natale (fig. 3). Deschizând talismanul dăruit de mama sa, descoperă, cu mare emoție versurile "Deșteaptă-te române" de Andrei Mureșanu.

Fig. 3 – Imagini de epocă din Mehadia natală

Ajungând comandant de mari unități, ofițerul Nicolae Cena făcea defilarea numai pe muzica acest imn. Din acest motiv, camarazii și superiorii săi îl numeau "daco-roman", apelativ de care generalul era mândru.

Datorită sentimentelor profund românești, generalul Nicolae Cena era urmărit îndeaproape de autoritățile maghiare care în data de 26 iulie 1914 îl arestează pentru "agitație și spionaj", trimițând doi simpli sergenți jandarmi unguri în loc de a trimite doi ofițeri în acest scop, așa cum cerea regulamentul în situația arestării unui general de armată. În data de 24 august 1914, este eliberat cu condiția de a-și stabili domiciliul forțat la Viena unde i se propune "cu învoirea împăratului Carol", pentru a face uitare umilințele la care a fost supus, să fie ridicat la rangul de nobil. Răspunsul generalului Nicolae Cena: "nobilizarea – am refuzat-o pe motiv că sunt român"

Având domiciliul forțat la Viena, generalul Nicolae Cena a profitat de situație, cercetând arhivele Ministerului de Război, în special hărți (fig. 4 – Harta fortificațiilor austriece de la Mehadia) și rapoarte militare cu luptele dintre imperiali și turci din zona Culoarului Timiș – Cerna, în vederea întocmirii unei viitoare istorii a Mehadiiei. A copiat

Fig. 4 – Harta fortificațiilor austriece de la Mehadia

hărțile găsite (rezultând douăsprezece documente extrem de prețioase, având în vedere că Arhiva Ministerului de Război "s-a distrus prin incendiu în vara anului anul 1920".

După Marea Unire din 1918, Banatul intrând în granițele firești ale României Mari, autoritățile române i-au recunoscut gradul de general de divizie (fig. 5 - Cartea de vizită a generalului Nicolae Cena), iar regele Ferdinand al României, apreciindu-i meritele patriotice și culturale l-a decorat prin decret emis în data de 2.12.1921 cu Ordinul Coroana României în grad de Mare Ofițer.

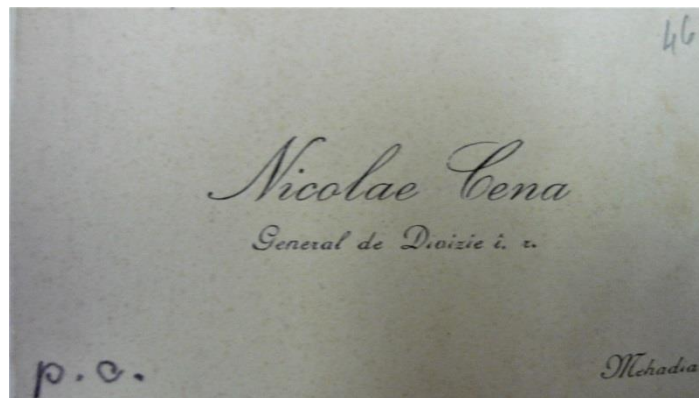

Fig. 5 - Cartea de vizită a generalului Nicolae Cena

După retragerea pe plaiurile natale, un aspect meritos al activității sale l-a reprezentat cercetările arheologice din jurul comunei Mehadia. Cu banii pe care i-a strâns și-a cumpărat cărți și a făcut săpături arheologice, dovedindu-se un pasionat cercetător al zonei. Cu multă perseverență s-a dedicat studiului și săpăturilor arheologice (primele săpături în zonă au fost efectuate între anii 1909 – 1910) pentru descoperirea rămășițelor castrului roman dintre Mehadia și Plugova.

Descoperirile arheologice au atras atenția oamenilor de știință, la scurt timp, generalul Nicolae Cena începând să fie vizitat de către o seamă de intelectuali români și străini care și-au exprimat admirația pentru munca depusă și rezultatul obținut. După război, locuința sa a devenit un adevărat punct de atracție muzeistic, organizându-se adevărate pelerinaje de către cei mai de seamă oameni de știință. Academicienii Dimitre Onciul, Vasile Pârvan, militari, profesori, elevi, etc., iar la 20 iunie 1921 toți miniștrii guvernului, în frunte cu prim-ministrul Alexandru Averescu și toți miniștrii plenipotențieri au cercetat colecția sa, exprimându-i admirația și recunoștința pentru rezultatele muncii sale.

Era firesc ca o asemenea colecție valoroasă să fie solicitată de numeroase instituții și oficialități, printre care amintim instituții de stat maghiare, Muzeul "Astra", din Sibiu, Mitropolitul Miron Cristea care dorea să înființeze un muzeu eparhial pe lângă Institutul teologic și, în acest scop, adresându-i-se oficial generalului, în data de 3 martie 1913, rugându-l să-i dăruiască colecția. Subprefectul Aurel Issecutz îi solicită colecția pentru Muzeul județean Lugoj, de asemenea aceleași solicitări le primește de la Muzeul militar din București și Liceul Traian Doda din Caransebeș.

Desigur că, având în vedere aceste importante solicitări, decizia generalului de a stabili destinația donației

valoroasei colecție, a fost destul de dificilă. Se pare că hotărârea pentru înființarea muzeului din Băile Herculane a fost influențată de un puternic lobby, la care o contribuție și-au adus: preotul Iosif Coriolan Buracu, dr. Alexandru Crăciunescu, Directorul medical al stațiunii, dr. Valeriu Braniște, președintele "Comisiei monumentelor istorice din Banat" și Constantin Cehovschi, administratorul general al Băilor.

Contribuția acestora trebuie evidențiată, mai ales dacă avem în vedere faptul că la Băile Herculane s-a înființat primul muzeu din stațiunile balneare ale țării în 1924. Preotul almaișean Coriolan Buracu, o altă mare personalitate a Banatului montan, patriot de frunte și coleg de suferință în închisorile regimului maghiar a scris chiar o carte dedicată Muzeului "General Nicolae Cena" din Băile Herculane, apărută în 1924 la tipografia și librăria "Ramuri" din Turnu – Severin (Fig. 6).

Fig. 6 – Coperta cărții Muzeul "G-ral Nicolae Cena" în Băile Herculane

În debutul cărții sale, scria, cu mândrie părintele Buracu:

"Cu începere de la 1 Mai 1924, publicul vizitator al acestor băi, are prilejul a admira și a medita asupra moaștelor sfinte desgropate în pământul Mehadiei, de către Generalul Nicolae Cena". Desigur că părintele Buracu numește moaște sfinte, vestigiile arheologice din perioada romană, descoperite de general. Autorul redă actul testamentar prin care generalul lasă moștenire, importanta colecție acestui "prim muzeu din locurile balneare din țară". Valoarea științifică a Muzeului "General Nicolae Cena" din Băile Herculane a fost recunoscută la nivel național, patru ani mai târziu, când acest muzeu obținea la "Expoziția balneo – climaterică turistică", desfășurată la București între 19 mai -17 iunie 1928, medalia de aur pentru "expoziția de material balnear, documentar, faună, etc." Diploma obținută cu această ocazie (fig. 7), semnată de generalul doctor Nicolae Vicol s-a păstrat, fiind expusă la muzeul aflat în fosta Sală de argint a Cazinoului din Băile Herculane, până prin anii 2013 – 2014. Din păcate, după vinderea Cazinoului și

evacuarea pieselor muzeului din Sala de argint (2013), acest valoros document a dispărut...

Fig. 7 – Diploma Muzeului de Istorie „General Nicolae Cena”

Generalul Nicolae Cena n-a mai apucat să-și vadă visul împlinit, adică înființarea muzeului din Băile Herculane, deoarece, la 14 martie 1922 se stinge din viață, lăsând pentru eternitate numele și colecția sa pentru înființarea muzeului uneia din cele mai vechi stațiuni balneare ale lumii. A fost îngropat în Mehadia natală, mormântul fiind mutat, în timpul mandatului primarului lăncu Panduru în curtea bisericii ortodoxe din Mehadia, alături de ilustrul său înaintaș, Nicolae Stoica de Hațeg (fig. 8 -Mormântul gen. Nicolae Cena din curtea Bisericii ortodoxe din Mehadia).

Fig. 8 -Mormântul gen. Nicolae Cena din curtea Bisericii ortodoxe din Mehadia

Revenind la rolul celor patru colaboratori ai generalului în realizarea acestui proiect generos trebuie să menționăm că preotul Coriolan Buracu, în calitate de apropiat colaborator a considerat de datoria sa să continue proiectul început de general, după moartea acestuia. După cum mărturisește în cartea sa, preotul Buracu a avut un rol hotărâtor în determinarea generalului de a lăsa "frumoasa și interesanta sa colecțiune în folosul vizitatorilor".

Dr. Alexandru Crăciunescu, în calitate de medic șef și director al stațiunii, atunci când a înțeles că generalul este hotărât să dea colecția sa Băilor, a și făcut demersurile

necesare la Ministerul de Industrie, Comerț, care, primind acest valoros dar, a pus la dispoziție bazele în care a fost amenajat inițial muzeul. De asemenea, el a donat muzeului copii după litogravurile originale pe care le deținea, reprezentând stațiunea Băile Herculane în sec. XVIII și XIX.

Dr. Valeriu Braniște în calitate de președinte al "Comisiei monumentelor istorice din Banat", a pus la dispoziție sumele necesare pentru mobilier, rame, fotografii, etc.

Constantin Cehovschi, administratorul general al Băilor, entuziasmat de proiect a pus bazele unui fond pentru construirea unui local propriu, fond care a strâns de la început sume frumoase, dăruite de vizitatori.

De menționat că muzeul a mai beneficiat de o colecție de plante endemice donată de prof. univ. dr. Alexandru Borza și E.I. Nyarady din Cluj.

Consultând inventarul lăsat de preotul Buracu, observăm că muzeul era organizat în următoarele secțiuni:

- Colecția Generalului Nicolae Cena, în care un loc important îl ocupa cea mai valoroasă și lucrare a sa, "Castrul roman Ad Mediam din Mehadia", reconstituit în miniatură după resturile vizibile până în ziua de azi pe locul numit Zidina în Mehadia și după studiul prof. Iacobi "Castrul roman de la Saalburg". Miniatura castrului a fost realizată, cu multă migală, de însuși generalul Nicolae Cena, la scară. De asemenea, colecția mai cuprindea cea mai importantă descoperire a generalului cu ocazia săpăturilor din anul 1910, o piatră de altar ce a fost pusă în zidul de la Porta Pretoria și care avea o inscripție dedicată mamei împăratului Marcus Aurelius Severus Alexander, cel care a renovat castrul "Ad Mediam". Inscripția, deteriorată în urma sentinței senatului de "damnatio memoriae", a fost reconstituită cu succes de către general, după cum ne spune preotul Buracu: "după multă bătaie de cap și după o corespondență îndelungată cu savanți arheologi români și germani." Această importanță descoperire a constituit subiectul unei comunicări a autorului la Academia de științe din Viena, comunicare care a și apărut în analele acestei instituții, la 17 mai 1911.

- Secțiunea Băile Herculane alcătuită din donații ale generalului Nicolae Cena, dr. Alexandru Crăciunescu și dr. Georgescu. Printre donațiile, în copie, ale dr. Alexandru Crăciunescu, se află și:

- o litogravură lucrată de însuși Francisco Grisellini, reprezentând Băile în 1780

- o litogravură datând din 1824, reprezentând Baia Hercules sau Baia Hoților, cum mai era cunoscută, actualele Băi Imperiale Romane.

- o litografie a Băilor din 1824.

Dr. C. Georgescu a donat un rest de apeduct roman.

Secțiunea mai cuprindea, printre altele, litogravura antichităților romane găsite în Băile Herculane, din 1775, făcută după Grisellini de C. Schütz, harta din 1774 a Băilor Herculane, cu proiectul clădirilor militare.

- un loc aparte îl ocupa copiile celor trei statui romane descoperite la Băile Herculane și transportate la Viena, copii realizate pe cheltuiala generalului Nicolae Cena:

- Hercule odhnindu-se după una din cele 12 munci, cu nr. de inv. XVIII, iar după catalogul de la Viena, nr. 48, sala

X, originalul fiind un monument caracteristic pentru sfârșitul sec. al II lea, prototipul fiind probabil celebrul grup praxitelian Hermes cu Dyonissos în brațe.

- Hercule ținând pe brațul stâng pe fiul său Telephus, iar în mâna dreaptă are buzduganul ținut deasupra capului taurului din Creta, cu nr. de inventar XIX, iar după catalogul din Viena, nr. 50, sala X, originalul fiind o replică provincială a cunoscutului motiv plastic al lui Hercules Farnese de tradiție elenistică, datată între sfârșitul sec. al II –lea și începutul sec. al III-lea.

- Hercule încununat cu ramuri de măslin, cu pielea de leu pe umeri și cu buzduganul în mână, nr. de inv. XX, după catalogul din Viena, nr. 87, sala XI, probabil că originalul a stat la baza realizării binecunoscutei statui din centrul stațiunii.

- mai erau expuse în această secțiune hărțile și explicarea luptelor dintre armatele Imperiului austriac și Imperiul otoman din perioada 1737 – 1789. Aceste hărți reprezentau o valoare istorică deosebită, deoarece în vara anului 1920 a ars în întregime arhiva cartografică din Viena. La ora actuală nu au mai rămas în muzeu, din colecția de hărți, decât planul fortificațiilor din Mehadia.

De remarcat, că muzeul cuprindea și o colecție de 37 monede de argint, 126 de aramă, în total 163 piese, precum și o valoroasă colecție de cărți.

Printre cărțile inventariate de părintele Buracu găsim lucrări de mare valoare pentru istoricul stațiunii Băile Herculane printre care amintim: Dr. Alexandru Popovici, Băile lui Ercule, Pesta 1872, Pr. Coriolan Buracu, Băile Herculane, București 1920, Dr. Alexandru Crăciunescu, Băile Herculane, București, 1921 ș.a. În afara acestor lucrări, scrise în limba română în inventar se mai regăseau cărți scrise de autori străini, scrise în limba germană și maghiară. Nu amintesc decât câțiva autori: I.G. Schwarzott, dr. F. Klein, dr. Al. Partos, Karl Erdely, etc.

lăți ce ne spune preotul Coriolan Buracu despre aceste cărți:

"Cum generalul avea multe broșuri și opuri despre Băile Herculane, le-am adunat pe toate și le-am depus în unul din dulapurile acestui muzeu, având credința că ele vor forma prima colecție a publicațiilor asupra acestor băi, desvoltându-se cu timpul în o colecție completă de cea mai mare valoare".

Din păcate, din valoroasa colecție de cărți donate de generalul Cena nu a mai rămas nimic, după cum nimic nu a mai ramas din valoroasa colecție de monede, care, din câte am înțeles a dispărut în anii tulburi de după 1990. De asemenea, una din cele trei statuete realizate în copie pe cheltuiala generalului Cena, "Hercules, odihnindu-se", a dispărut, ca să nu mai vorbim de macheta castrului roman de la Mehadia, descoperită, prin 2009, dezasamblată, mâncată de carii și mucegaiuri, într-o toaletă dezafectată de la parterul clădirii Cazinoului...

Epilog

Zilele acestea așteptăm cu nerăbdare implementarea practică a multășteptatului proiect de reabilitare a Vilei Elisabeta și amenajarea muzeului în cadrul acestui edificiu emblematic al stațiunii Băile Herculane.

După mai multe proiecte începute prin 2009 și eșuate într-un mod lamentabil, iată că administrația locală sub conducerea primarului Cristian Miclău a reușit în 2021 accesarea fondurilor norvegiene pentru finanțarea acestui important proiect pentru renașterea vieții culturale a stațiunii de pe Valea Cernei.

Din păcate, așa cum menționam mai înainte, multe din obiectele de patrimoniu ale muzeului înființat prin donația colecției generalului Nicolae Cena au dispărut. Altele au fost împrăștiate prin diverse locații.

Stimați cititori, vă invităm ca, printr-un efort comun, să adunăm prețioasele vestigii ale istoriei stațiunii Băile Herculane, să le dăm o nouă viață și să continuăm eforturile generalului Nicolae Cena, înființând o nouă Colecție muzeală alcătuită din piesele vechi care se mai găsesc cât și prin donații și achiziții.

În acest scop, facem un apel public către toți cei care au obiecte vechi ce fac parte din istoria zbuciumată a acestor locuri, plăci comemorative, inscripții, monede, cărămizi inscripționate, ceramică veche, cărți, documente, cărți poștale de epocă care zac uitate prin poduri sau în vreun colț al casei și pe care doresc să le doneze, să ne contacteze telefonic la numărul **0724 – 008.022** sau prin e-mail, la adresa **marketing_herculane@yahoo.com** sau personal la Biblioteca orașenească "Nicolae Stoica de Hațeg", str. Castanilor nr. 5, Băile Herculane.

Ne vom bucura să inaugurăm împreună, atunci când va fi gata, Vila Elisabeta cu două instituții de cultură cu vechi tradiții: Colecția muzeală "Gen. Nicolae Cena" și Biblioteca orașenească "Nicolae Stoica de Hațeg".

Cu siguranță că de acolo din Ceruri, se va bucura și acest mare patriot român, generalul Nicolae Cena și îi va ierta pe acei care au avut în custodie obiectele de patrimoniu adunate cu atâtea eforturi și care astăzi nu se mai regăsesc în colecția sa muzeală...

În dorința de a sensibiliza opinia publică și, mai ales, autoritățile locale cu privire la soarta acestei instituții de cultură a orașului Băile Herculane, am dedicat acestui generos proiect al gen. Nicolae Cena, muzeului pe care l-a creat, un capitol în volumul doi al cărții „Herculane – arc peste timp. Turism și istorie la Băile Herculane”, volum apărut în toamna anului 2011 și care a fost lansat la „Bursa balneară de turism” desfășurată în sept. 2011 la Hotelul Diana din Băile Herculane, proaspăt reabilitat, la Târgul de turism al României și la Hotel Phoenixia din București (fig. 9 – Acad. Constantin Bălăceanu – Stolnici împreună cu regretatul ziarist Horia Alexandrescu și cu autorul la lansarea volumului al II-lea al cărții "Herculane – arc peste timp" la Hotel Phoenixia, București, martie 2011), la Sighișoara, Chișinău, la Cercul Militar Național din București, la Librăria „Semn de carte” din Reșița, și, în sfârșit, la Târgul de carte „Gaudeamus” de la Craiova care a avut loc în luna februarie 2012, promovând cu această ocazie cât și cu multe altele, patrimoniul istoric de excepție al bimilenarei stațiuni de pe Valea Cernei.

Fig. 9 – acad. Constantin Bălăceanu – Stolnici împreună cu regretatul ziarist Horia Alexandrescu și cu autorul la lansarea volumului al II-lea al cărții "Herculane – arc peste timp" la Hotel Phoenixia, București, martie 2011

Nu pot încheia acest apel public fără a face referire la cuvintele marelui patriot și important om de cultură, preot militar, Coriolan Buracu, originar din Prigor:

"Și dacă publicul va ști să sprijinească și sub raportul material, acest început de muzeu – cel dintâi în locurile balneare și climaterice din țară – an de an se va îmbogăți tot cu mai multe obiecte nu numai istorice, dar și etnografice, faună, floră"

Totodată, îmi exprim speranța ca administrația locală a comunei Mehadia va găsi soluția potrivită pentru problema sensibilă a castrului roman Praetorium, dezgroparea și refacerea măcar parțială a acestuia (măcar una din porți) și, de ce nu, înființarea Casei memoriale "Gen. Nicolae Cena".

În speranța că apelurile mele din acest articol vor avea ecouri pozitive, urez tuturor cititorilor o primăvară liniștită și le adresez salutul roman:

"SALUTI ET LAETITIAE!"

Dorin Bălțeanu
Băile Herculane, 15.02.2022

Bibliografie

- Bălțeanu Dorin, "Herculane – arc peste timp" vol.2, Ed. Info Craiova 2011
- pr. Buracu Coriolan -"Muzeul General Nicolae Cena în Băile Herculane și Cronica Mehadiei" –Tipografia și librăria Ramuri, Turnu – Severin,1924.
- Col. ziarului Foaia diecesană, Episcopia Caransebeș
- Liviu Jurcescu, "General Nicolae Cena", ziarul Depărtarea, din 10 ianuarie 1944, <https://uzpcarasseverin.wordpress.com/personalitati-marcante-ale-istoriei-si-culturii-banatene/general-nicolae-cena-de-liviu-jurcescu/>
- Locotenent Mareșal Nicolae Cena (1844 – 1922), <https://www.muzeulcaransebes.ro/locotenent-maresal-nicolae-cena-1844-1922/>
- Mehadia – vatră istorică milenară, Ed. Gordian, Timișoara, 2007 – "Comunicarea în limba germană susținută de generalul Nicolae Cena la 17 mai 1911, în plenum Academiei din Viena", trad. prof. Constantin Juan Petroi
- Idem, Liviu Marghitan -"Contribuția lui Nicolae Cena la cercetarea arheologică a epocii romane din Banat"

HERCULES - EROU DE LEGENDĂ

Constanța Sylvia Hârceagă

Hercules - erou de legendă,
În mit coborât din istorii,
Uimește și timpul de azi
Cu fapte mărețe de glorie!

Viteaz oștean în luptă
Și comandant de oaste,
Cutreierând pământu-n lat,
Ținuturi vechi și vaste

Și-a întipărit în piatră urma
Și chipu-i dăltuit pe stânci,
Ca Cerna să se oglindească
În ochii Sfinxului, adânci...

Atlant- din coapsa unui zeu
Din vatra Daciei străbune,
Și-a arătat din plin puterea,
Cum cronicile vor a spune.

A smuls mărirea altor zei
La Phlegra Getica, se pare,
A prăvălit în cale munții
Să-i facă Istrului cărare.

Sub semnul marilor mistere
De străbuni înscrise-n gеме,
Din taina vechilor istorii
Mai descifrăm din vreme-n vreme!

HERCULE ȘI RĂZBOIUL GIGANȚILOR. EXPEDIȚIA LUI OSIRIS

Hercule, zeul titular al acestor ținuturi de la nordul Dunării, adorat ca Hercule Invictus, învingătorul lui Typhon, Balaurul în tradiția populară, a scris o memorabilă pagină de istorie pe teritoriul străvechii Dacii, el participând la războaiele dintre titani, atlanti (urieși, giganți) și zei - trei războaie cunoscute sub numele de batrachomiomahia la greci, gigantomahia sau titanomahia. Giganții erau, după Hesiod, un popor de origine divină, născuți din mame pământence și zei, după Diodor, statura lor avea o mărime uimitoare, purtau plete și barbă, întrebuntau arme lucitoare și lăncii lungi, erau un popor superb, niște triburi sălbatice de munte, iar „locuințele lor se găseau în părțile de Nord ale râului Oceanos Potamos (Istrului), lângă țara arimilor”.

Evenimentele au loc într-o epocă preistorică foarte îndepărtată, cel puțin 3 000 de ani î. Chr. și au avut o mare influență și consecințe asupra dezvoltării civilizației, ele au zdruncinat din temelii cel mai vechi imperiu al omenirii, imperiul pelasg. În acele vremuri îndepărtate, Saturn stăpânitorul imperiului a fost detronat de fiii săi, care nu s-au împăcat cu moștenirea ce le-a revenit. Osiris, faraonul Egiptului (cunoscut și sub numele de Sostris, Sesostris) împreună cu fratele său vitreg Joe care stăpânea ținuturile meridionale ale imperiului (Peninsula balcanică), au pornit războiul împotriva celui alt frate, Seth (numit de egipteni), Typhon (de greci), stăpân peste ținuturile nordice ale imperiului, teritoriile din partea de Nord ale Istrului. Preoții egipteni îi atribuiau constelația Nordului sau Ursa Mare, după concepțiile geografice antice cele două Urse erau constelațiile particulare ale Daciei, numindu-le Ursa Getica, Geticum palustrum, Geticus Polus, aceasta era patria lui Typhon. Stăpân peste Țara Urieșilor (geți și massageți, geții cei mari), a fost crescut în tradițiile cele vechi ale elitei pelasge și „avea un caracter superb, războinic și cu pasiuni energice, se considera ca singurul moștenitor legitim al lui Saturn și nu putea suferi ca un bastard, cum numea dânsul pe Osiris” să domnească peste imperiul tatălui său, aflăm de la Tacitus. Iar Osiris voia să smulgă din mâna lui sceptrul dinastiei divine și să aducă la putere supremația celor din sud în locul acestei rase de oameni superiori, care constituia elita luxoasă și despotică din părțile de Nord. Expediția lui Osiris la Dunăre a avut drept consecință întemeierea supremației Egiptului asupra Europei, distrugerea ginții celei vechi, nobilă și ilustră a titanilor. Locul unde s-au dat marile bătălii, după izvoarele istorice și după legendele românilor, este plasat în Mehedinți și Dolj; de aici se ridică contra lui Osiris triburile de la Dunărea de jos, care nu voiau să-l recunoască nici ca fiu al lui Saturn (era un bastard, de origine africană) și nici ca domn legitim peste imperiul pelasg.

Despre expediția lui Osiris din Egipt în țara strămoșilor noștri, pe pământul vechii Dacii avem două tradiții: una egipteană, care îl prezintă învingător pe Osiris și una greacă; aici, Typhon cu triburile urieșilor sunt învingătoare, urmăresc pe Osiris peste Istru până în Egipt, îl prind la Teba și-l taie în bucăți. Apoi, Typhon restabilește ordinea în imperiu, sub sceptrul său conduce întreg imperiul pelasg, Africa, Europa, Asia, timp de 29 de ani, având reședința în Egipt.

Izvoarele istorice ne spun, că regele Egiptului, Osiris, a strâns o mare armată formată din elemente africane, barbare și asiatici aproape sălbatici, i-a imbarcat pe o flotă uriașă cum nu s-a mai văzut venind pe Istru și aliat cu Joe a pornit războiul contra lui Typhon. Ne spune istoricul Valerius Flacus în „Argonautice”: „Sesostris a fost cel dintâi care a venit cu război asupra geților, însă, înspăimântat de înfrângerea oștilor sale, el se întoarce repede la Teba, pe țărmurile Nilului, însoțit numai de puțini ai săi”.

Ca o maree neagră, armata africană condusă de Osiris s-a revărsat peste ținuturile noastre de peste Dunăre și

s-au dus bătălii lungi și grele pentru cucerirea lor. După unele surse grecești, Osiris a luptat sub comanda lui Joe. Luptele s-au dat la muntele Casiu (Kasion oros), Joe este rănit și prins de Typhon, este luat în spate și trecându-l peste apă este închis în peștera Coryciu.

Aceasta se află față de plaiul Curecea în dealul numit „Piatra cu cioarele”, dar scapă de aici cu ajutorul unei femei care-l păzea. Acest munte celebru în războiul strămoșilor noștri cu oastea egipteană, a avut un rol istoric și în războiul cu romanii, ne spune Apollodor. Densușianu arată că încă din vechime „o parte însemnată din culmea Carpaților, ce se întindea de la Porțile de Fier în sus către Retezatul a purtat în vechime și mai poartă și astăzi numele Coșiu”.

În primele lupte giganții sunt învingători, Joe văzând că nu poate ține piept atacurilor, s-a grăbit să fugă cu aliații săi în Egipt și să ceară ajutorul lui Hercule. De aici înainte războiul va fi condus de acest mare comandant de oști. Aflând despre venirea lui Hercule, giganții, scrie Timeu, și-au adunat toate forțele, s-au pus în ordine de bătaie și au pornit înaintea lui. De amândouă părțile a început o luptă înverșunată. Retrași într-un loc bine întărit, lângă stânca și peștera numită de autorii greci Aornos sau Avernis, de poezii romani, Avernus (Izvernea) giganții fac față asalturilor. Hercule atacă aici în trei rânduri pe giganți, însă fără succes și se pare că se retrage din cauza unor mari cutremure de pământ și a altor „fenomene prodigioase”, aflăm de la Arrian.

Cele din urmă lupte cu giganții s-au dat în poiana de la Pflagra sau lângă dealul, muntele, satul Pflagra, se arată în scrierile lui Timeu, Pindar, Dio Cassius și alții, care descriu grozava bătălie, când giganții aruncau asupra inamicilor cu bucați de lemne aprinse, bolovani enormi, foloseau lănciile, săbiile și buzduganele de aramă. Și mai spun legendele că giganții au aruncat în luptă un balaur înfricoșător, desigur e vorba de însemnele de război ale strămoșilor noștri atlanti (giganți), ce erau în formă de balauri, pe care le mai întrebuintează și dacii în luptele cu romanii. Joe folosea fulgerele și tunetele, Vulcan arunca de sus cu „globuri de metal aprinse, pădurile și câmpiile din jur au ars, din care cauză muntele s-a numit Pflagra, adică Arsul”. Acest munte vestit care a umplut de groază pe Joe și aliații săi este cunoscut ca fiind locuit de geți, Stațiu îl numește Getica Pflagra și este localitatea Pregleda. Nu numai ea, spune Densușianu, dar și celelalte înălțimi și culmi din înălțimile superioare ale Cernei, prezintă și astăzi aspectul unui vast complex de munți ce a fost odată pradă unui incendiu extraordinar. Platon scrie că preoții egipteni îi spuneau lui Solon : „Ceea ce se vorbește la voi, că s-au aprins și au ars cele ce se aflau pe suprafața pământului, cu toate că s-ar părea a fi numai simple fabule, ele au fost lucruri adevărate”. Și în legendele noastre se spune că pe vremea urieșilor „munții și câmpiile au ars trei ani, apoi ei au fost înecați de o ploaie mare”.

Din vechime ne-au rămas și numele unor viteji giganți. În lucrarea sa „De bello Punico”, Naevius vorbește despre Atlas Caeneus, posibil de lângă muntele Atlas (Oltului), pentru că la acest război au luat parte și magni Atlantes (oltenii cei mari) – „Titani bicorpores Gigantes magnique Atlantes, Rhuncus atque Purpureus fillii terras”.

Din acest război dus de giganți cu zeii ajutați de Hercule, se mai vede până azi, spune Densușianu, o surprătură în dealul Pregleda de lângă Izvernea. Este o dărâmatură gigantică și misterioasă, care pare mai mult a fi o lucrare de mâna omului. Dar după o tradiție culeasă de la Izvernea, aceasta a fost făcută de un novac (gigant), care voia să abată apa Cernei pe valea Coșuștei. Una din grămezile enorme de pământ poartă numele de Coasta Rancii, de la numele Rancea, identic cu Rhuncus, nume de erou gigant din lista lui Neviu, nume de familie găsit la Izvernea.

Giganții au fost învinși până la urmă, și au dispărut din istorie, egiptenii au șters numele eroului care și-a apărât ținuturile dunărene, Seth (Balaurul, din legendele noastre), l-au satanizat și l-au făcut o întruchipare a răului. Dar amintirea strămoșilor noștri giganți, atlanti, cei care s-au luptat și l-au învins pe regele Egiptului și pe Joe, a dăinuit multă vreme în antichitate, ei înscriind pagini memorabile de vitejie în istoria lumii vechi. Preoții romani mai considerau luptele romanilor cu dacii ca o continuare istorică a luptelor cu giganții. De aceea, poetul Horațiu îl celebrează pe împăratul August, care a avut un război cu dacii „ca învingător al titanilor și giganților”, Marțial, în „Epigrame” vorbește despre expediția lui Domițian ca un triumf asupra giganților (cu toate că romanii au trebuit să se retragă de pe teritoriile stăpânite de daci). Despre geții ca posteritate a titanilor atlanti găsim și „Fastele” lui Ovidiu.

Și războiul lui Saturn cu fiul său Joe și cel dintre Saturn și fiul său Osiris, s-au purtat tot pe aceste vechi teritorii, în această vatră românească înțesată de legende, care mai păstrează numele eroilor antici, locul evenimentelor și marile isprăvi ale lui Hercule -Iovan Iorgovan. El va fi preluat în calendarul creștin sub numele de Sfântul Gheorghe, peste tot începe a i se atribui această luptă cu Balaurul, numai din sec. XIV-lea încoace.

Constanța Sylvia Hârceagă

Bibliografie

Nicolae Densușianu, Dacia Preistorică, Editura Obiectiv, Craiova, 2007

DOVEZI ARHIVISTICE REFERITOARE LA STAȚIUNEA ANTICĂ AD MEDIAM (BĂILE HERCULANE)

În arhivele Naționale ale județului Caraș-Severin din Caransebeș, se păstrează sub nr. 215 un document cartografic din anul 1774, care prezintă o primă schiță a vechilor ruine antice de la Băile Herculane, după o hartă a lui Gh. Tolvay (1774).

În lucrarea lui Grisellini aspectele generale ale așezării au fost publicate și au intrat de mult în istoriografia modernă, fiind reproduse de mai multe ori (fig 1).

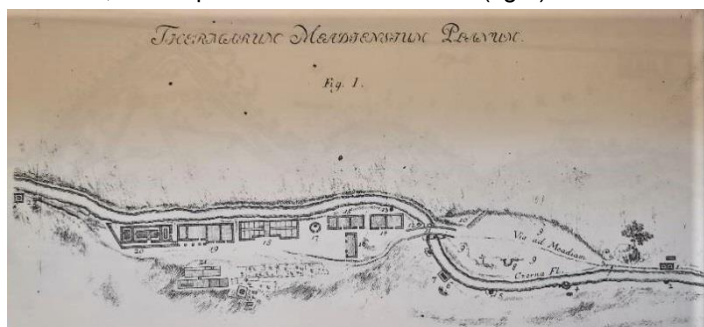
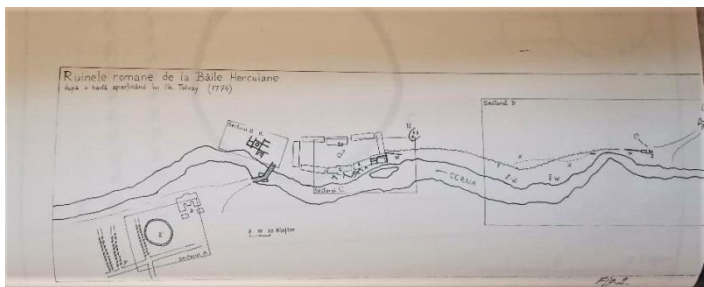

Fig. 1 - Harta stațiunii "Herkulesbad" - Grisellini

Ceea ce însă nici una din lucrările amintite nu au avut la dispoziție este legenda explicativă a planului care conferă documentului găsit de noi o valoare deosebită; reprezintă reconstituirea unui număr mare de clădiri antice vizibile la acea dată, înainte de dezvoltarea stațiunii moderne.

Harta are următoarele dimensiuni: 3,00 x 0,60 m (fig. 2).

Fig. 2 - Harta ruinelor romane de la Baile Herculane - Harta Tolvay 1774

Pe hartă apar reprezentate mai multe ruine, în următoarele zone: o zonă E (pe hartă) aflată actualmente pe malul stâng al râului Cerna și sub stațiunea modernă (Baia Neptun). Pe plan, în zona E apare reprezentat un cerc marcat prin liniuțe transversale, el este flancat de trei alei orientate est-vest și una perpendiculară pe acestea pe direcția S-N. Dimensiunile acestui cerc cu diametrul de 20,5 Klafteri = 50,18 m ar sugera o *construcție publică*.

Pe malul drept al râului Cerna, aproximativ vis-a-vis apar menționate mai multe ruine antice notate cu G, H, J, K.

Legenda din zona E – *einige, Alte Romische Rudra* = câteva ruine vechi romane (în traducere).

În această zonă era singura construcție vizibilă. Trebuie să presupunem că era edificiul roman. Forma ei și

mai ales dimensiunile la scara aceasta sugerează fie un amfiteatru (?) sau poate o construcție feudală ca turn local (fig. 3).

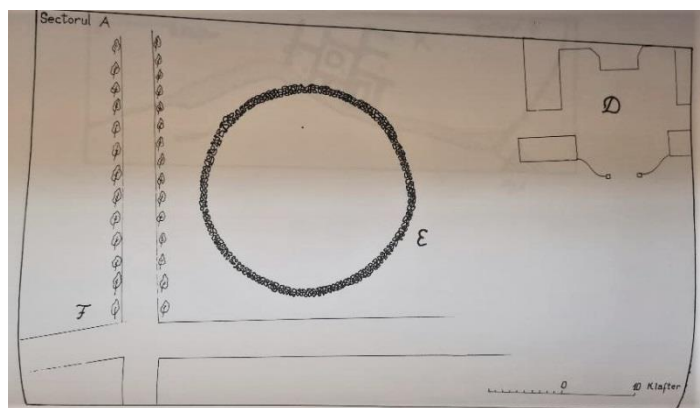

Fig. 3 - Sectorul A al Hărții Tolvay - Zona Parcului Central

Pe planul lui Grisellini, în zona amintită apar însă urmele unei construcții cu plan rotund al unui turn presupus de observație (cf. Grisellini, tab. VIII, p. 308)

Sectorul K (fig. 4) – *Alte Romische Ruder von deden Badera*, menționează "vechi ruine romane de băi" (în traducere). Ele apar mult mai clare în plan și aparțin unui complex de băi. Schema reprodusă permite câteva observații privind destinația unora dintre încăperi. Dimensiuni generale păstrate (prin transformare din sistemul de măsurare austriac în cel românesc) 15 x 10 m spre est edificiul este distrus de către cursul fluctuant al râului Cerna. Imediat lângă râul Cerna apare o **încăperea 1**, se pare că înzestrată cu hypocaust, având un bazin central cu lățimea de 4 m, iar lungimea păstrată de 5 m. Prin forma sa, sistemul păstrat de hypocaust – aici pare a fi un bazin de *apă caldă* (*caldarium* = constituia un mare bazin termal tencuit în *opus signinum*).

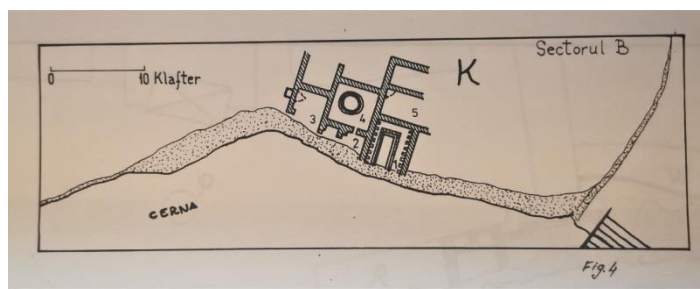

Fig. 4 - Sectorul B al Hărții Tolvay - Zona Baia Diana

Încăperea 2 are următoarele dimensiuni: 4,10 m lățime și 2,60 m lungime păstrată. Încăperea 2 lipită de precedenta avea rostul unui *laconicum* (se amenaja pentru o *sudatio* puternică, cu abur fierbinte), care comunică cu un bazin rotund (poate un *caldarium*). *Praefurnium-ul* (un cuptor sau *formax*) apare la **încăperea 3**, putea de asemenea să adăpostească un *laconicum*, rostul său era de a asigura încălzirea întregului spațiu. Celelalte 4 încăperi, păstrate fragmentar, adăposteau poate un *vestibulum* (săli de băi). În orice caz, în colțul încăperii nr. 5, marcat în special prin

aspectul de arc de cerc, sugerează un bazin de apă caldă.

Încăperea cu *praeurnium* (păstrat în interiorul clădirii) are dimensiunile de 3,30 x 4 m, iar *praeurnium*-ul de 100 x 60 cm.

Încăperea nr 4 (dimensiuni 1,60 x 4,60 m) cu un bazin central de 2,60 m.

Încăperea nr. 5 (lungimea păstrată de 5,1 m, lățimea de 3 m).

Încăperea nr. 6 (lățimea de 2 m, iar lungimea păstrată de 2 m).

Clădirea descrisă în aparență apare ca un simplu edificiu de therme romane. Elementele sale cele mai importante sunt identificate pe baza desenelor făcute pe harta din 1774. Se cuvine a remarca faptul că întregul edificiu avea zidurile groase de cca. 0,70 m, ceea ce permitea de fapt ca respectiva construcție să dețină și un etaj.

Un alt aspect imposibil de reconstituit în acest moment este determinat de distrugerea părții de vest a clădirii alimentate cu apă termală de a mai necesita un *praeurnium* și ar putea și a doua supoziție, a unui edificiu, având doar un sector dependent direct de băi. Amenajările dispuse însă pe malul Cernei sugerează prezența în apropiere a zonelor termale și utilizarea lor.

Edificiul de bazine (sectorul B) constituie în sine un edificiu care e utilizat pentru publicul larg al stațiunii antice.

Pe aceleași laturi la cca. 80 m înspre nord de-a lungul malului Cernei, în sectorul T (sectorul C) apar pe plan "ruine romane vechi unde au apărut statuile lui Hercules lângă aceleași postamente cu inscripții latinești" (fig. 5).

Fig. 5 Sectorul C al Hărtii Tolvay - Zona Hotelului Apollo

Ruinele descrise par să provină cel puțin din două sau trei edificii:

1. marcată din fragmentele zidului dispuse cel mai la sud (în formă de L)
2. clădire din care au fost surprinse fragmentele a trei încăperi în cea de - a doua (cu litera T incizată) sugerează pereți dubli (în sensul de tencuială aplicată), aparținând unui bazin, poate iarăși o clădire – baie, asemănătoare cu precedenta.
3. clădirea care este orientată clar V-E și unde probabil avem de a face cu lăcașul de cult dedicat lui Hercule, după cum menționează legenda.

Monumentele apărute pe planul nostru reprezintă

edificii existente încă în picioare la sfârșitul veacului al XVIII-lea. Pe plan apare reprezentat și restul traseului drumului antic care în bună măsură până într-un punct se intersectează cu cel austriac (Y). Până la grupul de clădiri precedente descrise, drumul austriac a preluat traseul drumului antic sau în orice caz paralel cu el.

Cu W sunt marcate tronsoanele canalizării izvoarelor termale printr-o arteră principală ce deservea clădirile amintite, plus complexul termal. Probabil din această rețea principală au fost ramificații mici ce deserveau alte instalații termale romane, ce erau amplasate direct pe malul râului Cerna. Multe din acestea au fost dezafectate și datorită schimbării cursului râului în ultimele două secole.

În sfârșit se cuvine a fi amintită Grota cu aburi.

În **concluzie**, materialul arhivist reprezentat de hartă – planul topografic al așezării descoperit la Arhivele Naționale din Caransebeș – sugerează existența în mare parte a unui complex de edificii antice, care se păstrau încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea pe arealul stațiunii termale.

Ruinele se întind pe o suprafață de cca 1,5 km de-a lungul cursului râului Cerna. Planul, chiar așa trunciat păstrat relevă existența unei stațiuni termale extrem de întinse, care alături de Germisara reprezintă cele mai importante centre din Dacia.

Stațiunea *Ad Mediam* credem că deservea și provinciile învecinate Moesia Superior și Moesia Inferior.

Edificiile identificate pe plan, cum ar fi acel mare complex termal păstrat parțial datorită cursului fluctuant al râului Cerna sugerează *pe de o parte* existența unui complex central de băi – pentru întreaga așezare, în același timp însă se pot observa pe plan și existența unor amenajări mai ales în estul așezării, chiar într-o peșteră pentru captare de izvoare.

Având în vedere că izvoarele termale ale stațiunii erau renumite în tratarea unor boli reumatismale, este de presupus că au existat și alte amenajări pentru tratarea bolnavilor.

Însuși faptul că s-au păstrat (ceea ce planul a consemnat) urmele unei canalizări de ape termale (probabil!) sugerează sistemul organizat al așezării.

Pe malul opus al râului Cerna se păstrează urmele unui edificiu circular care categoric prin dimensiunile sale poate să documenteze existența unui amfiteatru (?), lucru puțin neobișnuit pentru o stațiune termală antică.

Desigur, distrugerile, spolierea de morminte făcută de austrieci în secolul al XVIII-lea pentru a fi duse la Viena, ori Budapesta, alături de distrugerile făcute de localnici pentru a-și recupera materialele de construcții propriilor locuințe au dus la pierderea unui număr mare de monumente și edificii antice. Așa se face că cele câteva clădiri pe care le-am identificat, poate temple ori cu caracter privat, nu au un plan complet. Numărul mare de monumente închinat lui Hercules cunoscut sub mai multe epitete: *Salutifer* (protector al sănătății), *Sanctus* (sfânt), *Invictus* (neînvins), *Augustus* (protector al împăratului) ne indică existența unui lăcaș de cult dedicat acestei divinități.

Alături de acesta trebuie să fi existat un templu al lui Aesculap și Hygia, nelipsit în asemenea stațiuni termale.

Alături de Aesculap și Hygia, probabil că Venus, Diana și Mercur au avut la rândul lor lăcașuri de cult sau doar un *fanum* deschis în care erau expuse aceste monumente.

Lipsa unor cercetări arheologice sistematice, chiar și a unora cu caracter de sondaje nu permit multe observații pe teren. Acum se mai păstrează doar în preajma Hotelului Roman o urmă a unei canalizări antice (vizibilă și azi în peretele terasei).

Observațiile urbanistice și topografice asupra așezării antice sunt în acest moment puține, ele conturează două areale locuibile – unul marcat de complexele de clădiri sesizate în centrul zonei analizate și un al doilea mai la est, constând numai din amenajări cu caracter termal. Existența captării izvoarelor, a amenajării unui drum antic prin mijlocul așezării sugerează o stațiune balneară extrem de laborios organizată.

prof. dr. Iulian Lalescu

PORTRETE ÎN PUDRĂ DE TALC CANA

Vopsită, corpulentă, bondoacă, stresată de ritmurile cotidiene prea rapide, pierdută, mă întrebă:

- Ce fac eu aici?
- Să vedem...așa...aveți masaj la CABINA 1...spatele

liber și vă culcați pe pat cu fața-n jos, vă rog.

Intră-n cabină, face ce i s-a spus și deodată sare ca arsă:

- Eu nu vreau să fac masaj la orbul ăsta, nu pooot! Mie mi-e milă, știți eu sunt ...eu sufăr cu inima și mă sperii

O calmez

- Nu-i nimic doamnă, e cam nervos colegul meu dar nu e sadic, nu e brutal, e un foarte bun specialist ...

Se potolește și-ncepe sporovăiala cu el despre familie, copii, cutremur, rație de alimente ... lese mulțumită din cabina, caută oglinda și se aranjează.

Între timp eu lucrez doi pacienți a câte 10 minute fiecare, ea tot în fața oglinzii. Când mă vede că mă îndrept spre chiuvetă să mă spăl pe mâini, renunță la oglindă și se repede după mine.

- V-aș fi foarte recunoscătoare dacă mi-ați da puțină apă,

mi-e sete ...cu căldura asta ...

- Da poftiți. Aici este chiuveta, o cană.

- A cui e cana? – mă întrepupe

- A noastră, a tut...

- A ...NU BEAU!

- Bine; o las și intru în cabină deoarece aveam de lucru din nou.

les după 10 minute ea tot în fața chiuvetei. Dau să mă spăl pe mâini ...

- Dacă bei, să văd că bei și tu atunci beau si eu ...

Clătesc cana, o umplu cu apă și beau privind-o. E mulțumită. Nici nu apuc să pun altă apă în cană, mi-o smulge din mână și bea cu înghițituri mari și zgomotoase.

- Mulțumesc! Mă topeam de sete ...

ASCAMIO, FIZIO III, Băile Herculane
30 -07-1985

PROVERBE DESPRE ADEVĂR

Adevărul învinge orice.

Adevărul plutește ca untdelemnul.

De la adevăr până la minciună...e un lat de palmă.

Adevărul e originea urii.

Povestea adevărului este simplă.

Spune-i adevărul în față și ai un dușman pe viață.

Dragostea fără adevăr e ca un râu fără maluri.

Adevărul trebuie rostit uneori în glumă.

Adevărul umblă de multe ori cu capul spart.

Gura nebunului adevăr grăiește.

Culese din Dicționarul proverbelor românești, Editura Litera Internațional 2008
București/Chișinău de Ioan Sincu

RUGĂCIUNE

Doamne prea sfinte, Doamne,

Care ai creat Pământul

Și muntele și marea

și soarele și vântul.

Acum când încă nu știu

ce zile-mi mai rămân

Dă-mi Doamne iar mândria

Că m-am născut din sânge de Dac, Român.

Nu-ți cer nici bogăție,

nici glorie, nici avere,

Pământuri, acarete,

Sau salvă și putere.

Un singur lucru,

Doamne, îmi este de ajuns,

Să am iar fericirea să mor

cu fruntea sus.

Când azi totul se vinde

Și se cumpără pe bani,

Când țara e condusă

de hoți și șarlatani.

Ascultă, Doamne Sfinte

Și ultima mea rugă:

Fă, Doamne în Țara asta,

Să fiu stăpân, nu slugă!

Dă-mi Doamne, iar tăria

Să lupt cu toți dușmanii

Ce cred că sunt puternici

fiindc'au furat toți banii.

Când conștiința tace

în ȚARA ROMÂNEASCĂ

Fă Doamne, ca poporul

din somn să se trezească.

Fă Doamne, să se nască

un VLAD și un ȘTEFAN

Să curețe moșia de năpărcă,

de farisei și hoțomani.

ȘI MÂNDRI SĂ TRĂIM,

ÎN CINSTE ȘI DREPTATE!

Dumitru Mădularu
Cenaclul Domogled

HERCULANE – ETNOGRAFIC

Obiceiuri și tradiții de primăvară în arealul Herculane

*Drag mi-a fost leliță drag
Să sui dealu la conac
Peste Cerna, peste tău
La conacu drag al meu,
Unde bat talangile
Și zburdă mioarele
De când răsar florile
Până cad ninsorile.*

Inf. Ion Dumitrașcu, 30 ani, Ponoarele,
Culeg. Pavel Ciobanu 1981

Se apropie primăvara la Herculane.

Mugurii magnoliilor stau gata să plesnească și să reverse prin parcuri și grădini mireasma dorului de viață. Pe străzile pustii, încă mai bântuie neliniști "încoronate" de acest ciudat virus "nou". Se apropie Sărbătorile Pascale și lumea încearcă să-și regăsească rosturile amenințate de criza sanitară nemaîntâlnită care ne încătușează de ceva vreme.

Trăim în acest fantastic mileniu trei, una dintre cele mai bulversante perioade, cu tot felul de știri și evenimente apocaliptice ce vin să ne perturbe liniștea și echilibrul interior, cu schimbări climatice, cu pandemii necruțătoare, cu avioane care cad, cu zgârie – nori care se prăbușesc, cu temple istorice dinamitate, cu conflicte militare care parcă-s programate... cu valori morale serios zdruncinate de toată această halucinantă succedare de evenimente.

Dar viața își urmează rosturile ei acolo unde acestea mai există și unde n-au fost perturbate de toată această succesiune de evenimente halucinante.

"Muntele, codrul și plaiul au permis românilor să se retragă din istorie (...) pentru a rămâne în istorie, pentru a nu fi eliminați din ea", spunea marele poet și filozof român Lucian Blaga.

Retragerea din fața vitregiilor vremurilor nu se putea face fără păstrarea cu sfințenie a obiceiurilor și tradițiilor străbune adânc înrădăcinate în ființa poporului român.

Nicolae Bălcescu aprecia că "toți istoricii veacului de mijloc se miră de puterea cu care românii își păstrează obiceiurile... și sentimentele lor naționale"²

• Zona montană banato – mehedințeană, străveche vatră păstrătoare de obiceiuri și tradiții

Simbol de simțire românească, stațiunea de pe Valea Cernei, Băile Herculane, se află în centrul nodal al unui areal etnografic de tranziție și de excepție, Zona montane banato – mehedințeană.

Valea Cernei, axa centrală a acestei zone etnografice puternic individualizate, deși a fost vremelnic graniță între Imperiul austro – ungar și vechiul regat al României, nu a constituit o barieră ci mai degrabă o punte de legătură ce a unit lumea satului din cele două teritorii montane. Tradițiile, obiceiurile, toponimia, graiul local, denumirile de locuri și de familii sunt mărturii de netăgăduit a legăturilor puternice care s-au stabilit de-a lungul veacurilor între comunitățile de oameni aflate de o parte și de alta a Văii Cernei.

Cel mai de seamă autor care s-a ocupat de studierea folclorului din această zonă de interferență, a fost Mihail Gregorian care, între anii 1930 – 1935 a întreprins o călătorie pe jos, pornind din satele mehedințene Podeni și Gornenți și, ajungând până la Mehadica, Verendin, Luncavița, în Banatul montan, elaborând, pe baza materialului adunat, lucrarea "*Folclor din Oltenia și Banatul răsăritean*". Mai târziu, prin anii '70 – '80, Pavel Ciobanu (1940 – 1960), profesor etnolog născut în Petnic, com. Iablanita, s-a ocupat de fenomenul folcloric din satele Mehedințului de munte, în volumele "Plaiul Cloșani", rod al cercetărilor sale timp de 30 de ani.

Valea Cernei, Culoarul Timiș – Cerna, Valea Almăjului, Podișul Mehedinți sunt zone care alcătuiesc un areal definit în vol. I al cărții "*Herculane – arc peste timp. Turism și istorie la Băile Herculane*"³, sub brandul "*Tara lui Hercules*", areal cu mare potențial turistic de dezvoltare durabilă. Enumeram atunci, în 2007, câteva direcții de urmat în elaborarea unui program pentru dezvoltarea turismului, singura șansă de dezvoltare a zonei:

- cunoașterea și valorificarea potențialului etnocultural, istoric și peisagistic al zonei
- crearea unei industrii de suveniruri cu obiecte de artă și tradiționale (și nu kitch-urile care au invadat piața) prin înființarea unor centre meșteșugrești, ateliere de creație populară și integrarea lor în circuitul turistic
- reînființarea fanfarelor și a tarafurilor tradiționale, precum și a echipelor de dansatori care să promoveze folclorul autentic
- promovarea gastronomiei locale tradiționale
- reînvierea tradițiilor și obiceiurilor comunităților locale, etc.

• Măsuratul oilor, străvechi obicei pastoral de primăvară

Creșterea oilor a reprezentat din cele mai vechi timpuri una din îndeletnicirile tradiționale de bază ale locuitorilor de la satele din zona montană banato – mehedințeană.

Trasee pastorale tradiționale

Fără a avea dovezi directe, istoricii consideră că activitatea pastorală a ocupat un loc distinct în viața economică a Daciei, aducându-și un aport major prin produsele derivate (carne, lapte, brânză, lână) la economia de subsistență a populației. Desigur că în perioada ulterioară cuceririi romane, activitatea a fost stimulată de

¹ Lucian Blaga, "*Trilogia culturii*", București, 1969, p. 130

² Nicolae Bălcescu – "*Românii supt Mihai Voievod Viteazul*", București, 1977, p. 228

³ Dorin Bălțeanu - "*Herculane – arc peste timp. Turism și istorie la Băile Herculane*", vol. I, Editura Printex, Craiova, 2007

nevoile sporite ale populației, administrației și armatei. Informațiile scrise din această perioadă menționează existența traseelor de transhumanță și a punctelor de trecere din drumurile publice obligatorii spre terenurile de pășunat, puncte în care fiscul imperial încasa taxe în funcție de numărul animalelor și de mărimea locului de pășunat.

Potecile de transhumanță de pe Valea Cernei

În opinia prof. Doina Benea de la Universitatea de Vest Timișoara, un astfel de loc de trecere și de taxare se presupune a fi fost în epoca romană, și stațiunea de pe Valea Cernei, AD AQUAS HERCULI SACRAS ("LA APELE SFINTE ALE LUI HERCULES")⁴.

Nu este nicidecum exclus ca, pe lângă considerentele legate de existența izvoarelor termale, a surselor de apă potabilă de o calitate excelentă, a peisajului spectaculos, a climatului blând cu influențe submediteraneene, romanii să fi avut în vedere atunci când au întemeiat una dintre cele mai vechi stațiuni termale din lume, tocmai așezarea strategică a locului, la confluența traseelor de pășunat. Turmele de oi coborau din Munții Cernei în Valea Cernei, urmând să traverseze apoi Munții Mehedințiului, într-o altă etapă a transhumanței, spre zona de câmpie. Un astfel de traseu, de bună seamă știut din moși – strămoși, urma și Moșu Burtă (Gligorie Blidariu) cu ortacii lui, vestita fanfară din Valea Bolvașnița atunci când se duceau să cânte la nunți în satele din Podișul Mehedinți: Gornenți, Podeni, Cireșu, etc. (fig. 1).

Fig. 1 - Popas la Capela catolică din Băile Herculane. Fanfara din Valea Bolvașnița în drum spre Gornenți, jud. Mehedinți

În timp, în ciuda opreliștelor grănicerești vremelnice, românii de pe ambii versanți ai Văii Cerna, au stabilit legături prin poteci tradiționale între comunitățile din Munții Cernei și ai Mehedințiului. Astfel, Valea Cernei a facilitat comuniunea de grai, obiceiuri, tradiții, denumiri de neamuri și toponimii locale. Prin anii 2000 încă se mai vedeau țărani din Podișul Mehedinți care coborau muntele cu traista în spinare, pe la Crucea Albă, Cheile Țăsnei sau pe

⁴ Doina Benea – "Organizarea pășunilor în Daci Romană și importanța lor pentru economia provinciei", studiu

la Fântâna Moșului. Se duceau în piața veche din Băile Herculane să-și vândă produsele (fructe, brânză, miere, țuică, etc.), făceau apoi o baie termală, la Gropane, pe malul Cernei, în zona "7 Izvoare" după care se întorceau acasă pe același traseu.

Sigur că locuitorii satelor din zonele limitrofe veneau la Băile Herculane pe aceste trasee tradiționale animați și de credința milenară în efectul tămăduitor al apelor termale de pe Valea Cernei. Fenomenul este menționat încă din sec. XVIII de savantul italian Francesco Grisellini în lucrarea sa "Istoria Banatului Timișan". În 1932, prof. Alexandru Bărcăcilă menționează obiceiul țăranilor din zonele învecinate stațiunii Băile Herculane de a face aerosoli în natură la Grota cu aburi, peșteră aflată în Munții Cernei, sub Piscul Ciorici, deasupra Izvorului Hercules, înglobat actualmente la parterul Hotelului Roman:

"Aci țăranii din satele vecine, înfășurați până la gât într-un cearșaf gros de cânepă, se așează pe scânduri deasupra deschizăturii muntelui spre a lua cea mai originală, dar și cea mai dificilă din băile de aburi"⁵.

De la Valea Bolvașnița, sătenii urcau "...cu brencă⁶ cu piere, cu prune, se duceau până sus acolo⁷ și de acolo coborau la Herculane. Va dați sama câtă greutate era, cât de greu era. Ieșeau cu brencă plină de aici din sat, să ieși până acolo sus și de acolo să cobori la Băi, la Piața veche"⁸. Câteodată se mai întâmplau și incidente la coborâre, din cauza terenului abrupt, mai scăpau "canta"⁹ cu smântână, îi sărea capacul și o lua la vale.

În documentările mele întreprinse în vederea elaborării lucrării "Fanfara satului, o tradiție uitată" prezentată în 2015 la Institutul de etnografie și folclor "Constantin Brăiloiu" de pe lângă Academia Română, în care am prezentat fanfara ("Troțile"¹⁰) din Valea Bolvașnița condusă de vestitul trâmbițaș Gligorie Blidariu (Moșu Burtă), am stat de vorbă cu ultimii ortaci în viață ai lui Moșu Burtă.

De la ei am aflat despre traseele pe care trupa lui Moșu Burtă le parcurgea ca să cânte, la diverse evenimente, în satele din Podișul Mehedinți, Gornenți, Costești, Podeni, etc.

Un astfel de traseu tradițional impresionant atât prin spectaculozitatea peisajului cât și prin prisma efortului depus cei din fanfara lui Moșu Burtă era următorul:

⁵ Alexandru Bărcăcilă - "Băile Herculane în epoca romană și credințele populare de azi, Revista Științelor Medicale nr. 10/1932, p. 25

⁶ Brenca, brentă: coș împletiti din nuiete care se purta în spate, de obicei, pentru transportul greutăților (fructe, produse lactate, mâncare)

⁷ Nota autorului (n.a.): din Valea Bolvașnița urcau până sus în Culme și apoi pe la Izvorul Împărătesei, Foișorul Împărătesei, coborau în Băile Herculane

⁸ Chita Corcescu (n. 1944) din Valea Bolvașnița, nepoata de băiat a lui moșu Burtă.

⁹ N.a.: Canta cu smântână era un fel de bidon de tablă cu capac etanș cu care se transporta smântâna sau laptele.

¹⁰ Troțile din Valea Bolvașnița: denumire dată membrilor fanfarei din Valea Bolvașnița conduși de celebru trâmbițaș Gligorie Blidariu, zis și moșu Burtă.

Din Valea Bolvașnița, urcau în Munții Cernei, până la culme, apoi coborau pe la Foișorul Împărătesei (Sisi) la Biserica catolică din Băile Herculane, continuau pe Valea Cernei, până la Crucea Ghizelei, după care urcau Ogașul Cociu (Ogașu lui Roșet) din Munții Mehedinți, intrau în traseul spre Balta Cerbului până la Fântâna Moșului, de unde coborau spre Gornenți, cântau la nunta la care erau arvuniți, timp de două zile, apoi se întorceau pe același traseu peste doi munți și o vale adâncă...

Împărătesei Elisabeta (Sisi) a cărei prezență pe Valea Cernei a rămas întipărită în memoria generațiilor și în toponimia locurilor, îi plăcea să facă drumeții însoțită de o doamnă de onoare și de o călăuză locală pe trasee tradiționale din jurul stațiunii Băile Herculane. A rămas legendară întâmplarea la stâna ciobanului Mihail Feneșan (fig. 2) la Poiana cu Peri, întâmplare povestită de prof. Iancu Feneșan și publicată în vol. al doilea al cărții "Herculane – arc peste timp. Turism și istorie la Băile Herculane", cu fotografia inelului de aur cu piatră de rubin roșu dăruit de împărăteasă ciobanului pentru că a scăpat-o de câinii ciobănești.

Fig. 2 – Ciobanul Mihail Feneșan din Valea Bovașnița împreună cu nepotul său, purtând același nume

Fig. 3 – Familia lui Mihail Feneșan din Valea Bolvașnița.
Colecția prof. Iancu Feneșan

Măsuratul oilor în zona montană banato – mehedinteană (fig. 4) Măsuratul oilor, străvechi obicei pastoral are unele denumiri specifice în funcție de zonă. La

Valea Bolvașnița, măsuratul oilor se mai numește și "smâlzu" oilor, cuvânt provenit, probabil de la daci, iar la Prigor, pe Valea Almăjului, "smâlțul". Termenul "smâlz" se întâlnește și în zona Gornovița din Pod. Mehedinți¹¹.

Fig. 4 - Măsuratul oilor la Valea Bolvașnița, 1993. Col. Vasile Muică, Valea Bolvașnița

Stând de vorbă în 2020, despre obiceiul Măsuratului oilor cu regretatul prof. Iancu Feneșan¹², decedat un an mai târziu, originar din Valea Bolvașnița, acesta mi-a povestit că își aduce aminte că la Valea Bolvașnița, prin anii '60 –'70, exista un număr record de aprox. 3.000 de oi, fiecare familie având între 10 și 100 de oi (Fig. 5)

Fig. 5 – Imagine de la Măsuratul oilor la Valea Bolvașnița. Colecția Vasile Muică

▪ Locuri de pășunat

Cele mai căutate locuri de pășunat pentru oile celor din Valea Bolvașnița erau în Munții Mehedinți, la Stana Pogară (dincolo de Crucea Albă și Izvorul Jelărau, o potecă la stânga ajungea la un loc deschis numit Stana Pogară) și la Balta Cerbului. Locurile alese erau destul de departe de satul Valea Bolvașnița. Pentru ca să ajungă la Balta Cerbului, traseul traversa Munții Cernei, Valea Cernei și, de la Crucea Ghizelei, urca versantul stâng, destul de

¹¹ Inf. Savastica Vrăbete, 20 ani, Gornovița, culeg. Mihail Gregorian - "Folclor din Oltenia și Banatul răsăritean", Editura pentru literatură, 1967, p. 41

¹² Sursa: prof. Iancu Feneșan (n. 1936) din Valea Bolvașnița. Culeg. Dorin Bălțeanu, 13.07.2012 și 30.03.2020

abrupt al Munților Mehedinți. Erau două vaduri pentru traversarea râului Cerna cu oile: pe la Piatra Băniței, coborau în zona "7 Izvoare" și alt vad era undeva mai jos de km 14. Cu toate că era un traseu lung și anevoios, bolvășnicenii preferau aceste locuri pentru că oile lor găseau iarbă bună de pășunat datorită căreia "dădeau lapte mult și gras și erau sănătoase". Pentru ca să vină în aceste locuri cu oile, ei trebuiau să cadă la bună înțelegere cu oltenii din Gornenți și cu Ocolul silvic și să închirieze terenurile de pășunat.

Din discuțiile cu ultimii supraviețuitori ai fanfarei din Valea Bolvașnița conduse de Gligore Blidariu, moșu Burtă, am aflat că la stâna de la Balta Cerbului își ducea și moșu Burtă oile (fig. 6).

Fig. 6 - Gligore Blidariu, zis și Burtă, trompetist cunoscut din Valea Bolvașnița, împreună cu familia, la Băile Herculane. Col. Vasile Corcescu

La un moment dat, moșu Burtă avea să angajeze ca cioban pe Gin Gherghina din Gornenți, meșter cioplitor în lemn și cunoscut muzicant în satul lui. Asemenea altor consăteni din Gornenți, artizani în arta cioplirii lemnului, Gin Gherghina tatăl viitorului celebru trompetist Constantin

Fig. 7 - Ilie Velcan, originar din Valea Bolvasnita cu bastonul de lemn cumparat de la Gin Gherghina din Gornenti

Gherghina, trecea adesea muntele la Herculane cu desagii plini cu obiecte cioplite în lemn, le vindea în stațiune, își lua câte ceva de-ale gurii, mai făcea câte o baie la Gropane și se întorceau apoi acasă pe același traseu peste munte, pe la Balta Cerbului și Fântâna Moșului. Un astfel de obiect de lemn realizat de Gin Gherghina, un baston de lemn, l-am găsit la Băile

Herculane, la Ilie Velcan, originar din valea Bolvașnița (fig. 7).

Gherghina avea o poiană la Balta Cerbului ("Poiana lui Gherghina"), chiar pe vechea graniță cu Imperiul austro-ungar, acolo unde se mai văd și acum vechile borne grănicerești¹³.

Ei bine, acest loc de convergență al Banatului Montan cu Mehedințiul de munte avea să fie locul de întâlnire al deja cunoscutului trâmbițaș, Gligore Blidariu din Valea Bolvașnița cu copilul lui Gin Gherghina din Gornenți, Dinică (Constantin), viitorul faimos trompetist. Întâlnirea avea să influențeze benefic orientarea artistică a lui Constantin Gherghina¹⁴ care deja își însușise de la tatăl său primele deprinderi muzicale în ceea ce privește cântatul la trompetă. Acolo, la Balta Cerbului, în creierul Munților Mehedinți, în liniștea codrilor seculari, unde nu se auzea decât ciripitul păsărilor și clopotul oilor care pășteau, Constantin Gherghina asculta fascinat trompeta lui moșu Burtă ducând spre înaltul cerului reverberațiile târăgănite ale doinei bănețene.

Urmându-și vocația, Constantin Gherghina și-a desăvârșit studiile și tehnica interpretativă la Școala medie de muzică de la Timișoara și la Conservatorul "Ciprian Porumbescu" din București, devenind unul din marii virtuosi instrumentiști, "trompeta de aur" a României, cel care avea să promoveze folclorul autentic al zonei montane banato-mehedințene pe marile scene ale lumii, alături de alți doi mari virtuosi: Dumitru Fărcașu și Gheorghe Zamfir. De câte ori se întorcea din turnee, Constantin Gherghina nu pierdea nici o ocazie să cânte cu fanfara din Valea Bolvașnița.

Alte locuri de pășunat

Alte locuri de pășunat din Munții Mehedinți, căutate de proprietarii de oi din Valea Bolvașnița sunt cele de pe Muntele Șușcu și Domogled.

Locuitorii cătunului Zmogotin (com. Cornereva) își duc oile la pășunat sus, pe muntele Vlașcu

Mare în Munții Cernei, sau, în ultimul timp, în golul alpin din Vlașcu Mic. Cei din Plugova se îndreptau spre Muntele Arjana (Fig. 8). Tot la Arjana își duc oile la păscut cei din Bogăltin.

În Podișul Mehedinți, locuitorii din unele sate își duc oile lângă sat (Podeni, Gornenți). Alții preferă locuri de pășunat sus la munte, la depărtare mare de sat (30 – 40 km). De ex., cei din Ponoarele și Izverna își duc oile în Poiana Beletina din Munții Mehedinți sau în zona Balta, jud. Mehedinți. Cei din Prejna (com. Balta) preferă locurile de

¹³ Sursa: Vânturiș Vasile zis Șoca (n. 1929) din Valea Bolvașnița. Culeg. Dorin Bălțeanu, 12.08.2012

¹⁴ Constantin Gherghina (n. 1945 – d. 2002), cunoscut interpret de folclor autentic la trompetă, originar din Gornenți, jud. Mehedinți. Medaliat cu aur la mai multe concursuri internaționale, elogiat de presa internațională (din Marea Britanie, Elveția, Germania, Belgia, etc.), Constantin Gherghina face parte din galeria de interpreți virtuosi reprezentativ pentru folclorul românesc alături de Dumitru Fărcașu, Gheorghe Zamfir împreună cu care a și cântat în spectacole de neuit în turnee din Europa și S.U.A.

pășunat la Poiana Ilieș și la Poiana Medved ("Madved" în grai local) sau la Crov¹⁵, în Munții Mehedinți.

Fig. 8 - Hora Pavel (născut 1917, decedat 2015), la măsuratul oilor la Plugova, Satul al bătrân de la Poalele Arjanei. Col. Hora Pavel, Plugova, Culeg. Dorin Bălțeanu, 2013

o Organizarea măsuratului

Anul pastoral se desfășoară între două sărbători religioase: Sf. Gheorghe (23 aprilie), corespunzătoare măsuratului oilor și Sf. Dumitru (26 octombrie), când are loc "alesul (răvășitul, arețul) oilor".

Prin tradiție, cu o lună – două înainte de data stabilită pentru măsurat, proprietarii de oi se adunau, se asociau după prietenii, rudenie sau tradiții strămoșești și stabileau câte oi să facă parte din pâlț (ciopor) și locurile unde vor face stâna și unde va avea loc măsuratul. De asemenea, ei stabileau plata pentru *păcurari*¹⁶ și cine va merge în satele din zona de munte a Mehedințiului, Gornenți, Podeni, Costești, Izverna să tocmească cu aceștia și să le dea o "căpară", cuvânt ce provine din limba slavonă (în limba slavă: "kapara"), adică o arună, un avans. Tot din banii de avans se cumpăra sarea drob care se așează în mai multe locuri din strungă pentru ca să fie accesibilă pentru toate oilor.

La Valea Bolvașnița, păcurarii erau angajați de obicei, începând cu data de 1 mai, pentru o perioadă de 5 - 6 luni. Erau aleși oameni de încredere care aveau grijă de integritatea efectivului de oi. Pentru a – i responsabiliza și a sublinia importanța misiunii lor, la Valea Bolvașnița era obiceiul ca la sfârșitul mesei mari de la măsurat, la predarea oilor, băcița să ofere ciobanului un colac și un ou roșu, zicându-i: " - Eu îți dau oul și colacul întregi, așa să-mi dai și tu oilor la toamnă", iar ciobanul îi răspundea: " - Așa să dea D-zeu!"¹⁷. La Izverna, jud. Mehedinți, exista obiceiul ca la ieșirea din curtea casei, oilor să treacă peste un lanț și o secure "ca să fie tari și rezistente la boli, și să se țină una de alta"¹⁸.

Ciobanul trebuia să aibă câini buni care să apere stâna de atacul animalelor sălbatice (lupi, urși), să aibă cunoștințe veterinare pentru ca să trateze oilor bolnave și chiar să le salveze pe cele mușcate de vipere cu un ac și

sare; să știe să "însânzeze oilor", să le taie din urechi să sângereze. Iată cum explică Lenica Gheorghescu din Ponoarele însânzatul, metodă tradițională de tratament a oilor:

"Se scoate spânzul¹⁹, se curăță bine și se taie la un cap, ascuțindu-se. Apoi se crapă pielea animalului în locul unde trebuie pus spânzul. De obicei, îl punem la coadă. Spânzul se vâră cu capul ascuțit sub piele și se lasă acolo până începe să se umfle pielea puțin, după care se trage afară"²⁰.

Pentru măsuratul oilor se stabilea de comun acord o zi, înainte de 1 mai (Valea Bolvașnița). În alte părți, măsuratul oilor se ține după 1 mai, cum este, de exemplu la Domașnea, jud. Caraș - Severin (1 - 7 mai). La Izverna, măsuratul se ține în prima jumătate a lunii mai. La Gornovița, Podișul Mehedinți, măsuratul se ține în aprilie, în jurul sărbătorii de Sf. Gheorghe.

La Stana Pogară se adunau chiar și 500 de oi de la Valea Bolvașnița, așa cum îmi povestea prof. Iancu Feneșan. Înainte de a le duce sus la munte, oilor erau tunse și vopsite pentru a fi recunoscute de proprietari. Datorită scăderii temperaturii corpului animalelor, producția de lapte mai scădea puțin. Momentul plecării la munte, deci și al măsuratului trebuia ales cu grijă pentru că dacă era prea frig, oaia putea să nu mai dea lapte. Un indiciu tradițional al prognozei meteo era, la Valea Bolvașnița ciuhurezul, "huhurezul": când cânta în vale, era semn de vreme rea, când cânta în vârf, era semn de vreme bună.

În jurul datei de 15 aprilie, în funcție de cum dă colțul ierbii, "fiecare proprietar ieșea cu oilor proprii la munte și se stătea două săptămâni (până la măsurat) în ciopoare mici, de 60 -70 de oi..."²¹. Deoarece se dormea în condiții improprie, de multe ori sub cerul liber, îmbrăcămintea de bază era cojocul care ținea loc de manta, proteja de frig și ploaie pe timpul zilei, iar noaptea, era saltea și pătură de acoperit. Mai exista pentru dormit și un cojoc din păr de capră cu glugă ("cuciumă") care apăra și mai bine pe proprietar de intemperiiile vremii.

Se făcea "poloște", un loc îngrădit, acoperit cu ferigă, constituind un adăpost ad-hoc pentru oi. Improvizau un bordei cu vatră pentru gătit. "Vesela" bucătăriei improvizate era alcătuită din; "raină de tuci cu trei picioare și mâner,...o oală de pământ în care se făceau urzicile cu mătca"²², "...ceaunul (căldarea) de făcut mămăligă, lingura de lemn de paltin și scafa (farfură din lemn de fag)"²³. Interesant este faptul că la Izverna, localitate separată de Valea Bolvașnița prin doi munți (Munții Mehedinți și Munții Cernei) și o vale (Valea Cernei), instrumentul cu care se pregătește urzicile este...tot mătca. Numai că în Podișul Mehedinți, în unele părți (Podeni, Balta) mătca se mai numește "ștircă" și se

¹⁵ Sursa: Nicuța Gogăltan, Prejna. Culeg. Dorin Bălțeanu, 12.04.2020

¹⁶ păcurar: păstor, cioban

¹⁷ Taica Iosif Mihan (n. 1936) din Valea Bolvașnița – în rev. Vestea, nr. 3, martie 2018, p. 57

¹⁸ Cornel Boteanu – "Izverna, o vatră străveche din Plaiul Cloșani", Editura Pro Transilvania, p. 86

¹⁹ Spânz: plantă otrăvitoare care se folosește în medicină pentru tratarea unor anumite boli.

²⁰ Cornel Boteanu, Dumitru Borloveanu – "Ponoarele. Studiu monografic", Editura MJM Craiova, 2003, p. 135

²¹ Sursa: taica Iosif Mihan, Valea Bolvașnița, Idem p. 56

²² Mătca: un băț din lemn din vârf de brad cu câteva crenguțe tăiate, ramificate la bază cu care "mătcauiau" urzicile sau fasolea bătută (un fel de mixer manual)

²³ Taica Iosif Mihan, Valea Bolvașniței, ibidem

mai folosește și la prepararea dragaveiului. Nu lipseau din echipamentul adus pe munte: "vârzobul" (o plasă de nuiete, suport pentru strecurătoare), toporul sau securea, urciorul pentru apă, felinarul, lumânările. Denumire de "vârzob" se întâlnește atât la Valea Bolvașnița, cât și satele Podișului Mehedinți (Izverna, Podeni), cu mențiunea că la Valea Bolvașnița aceeași denumire se folosește și la plasa de nuiete care se atașa la încălțăminte, iarna pe zăpadă mare, pentru a nu se afunda piciorul în zăpadă.

În raină se pregătea "balmăjul"²⁴:

"...cașul și smântâna se prăjeau pe foc și se amestecau permanent până când se îngroșau, adăogând puțină făină de mălai în ploaie".

Se mai prindea câte o căprioară (cu câini buni) din care se făcea o tocăniță cu garnitură de bureți proaspeți și salată de leurdă, meniu care ar fi apreciat în orice restaurant de lux din marile orașe.

Cu o zi înainte de măsurat, baci din Valea Bolvașnița, se adunau, împreunau oile (maxim 15 familii erau într-o asociație), formând un *pâlc* (grup de oi ce formează o stână) de cca 300 de oi, mulgeau oile în comun și se pregăteau pentru ziua următoare când avea loc măsuratul. Totul trebuia să fie bine organizat, fiecare participant cunoscându-și bine sarcinile.

Se pregătea *strunga*²⁵ (fig. 9), se aducea tot echipamentul necesar: găleata de muls confecționată din lemn de tisă, căldări mari de aramă de câte 60 – 80 l, vase, alimente, băutură și tot ce este necesar pentru pregătirea mesei și obținerea cașului și a brânzei, etc. Se aduceau lemne uscate pentru focul la vatră, se pregătea proțapul pentru frigerea mieilor "umpluți cu slănină, usturoi și leuștean"²⁶

Ciobanii cu oile de la păscut se adună în jurul prânzului. Până când se pregătea masa mare de prânz, ciobanii și însoțitorii lor serveau o ciorbă de miel. Apoi se începea mulgerea oilor.

Copii împingeau oile să treacă prin strungă, adică erau mânate printr-o deschidere în gardul strungii care nu permitea să intre decât un singur animal. Cei care stăteau

Fig. 9, Mulsul oilor la strungă. Col. Ilie Velcan, Valea Bolvașnița

imediat după gard, prindeau fiecare câte o oaie și o mulgeau, laptele fiind colectat în găleți.

²⁴ ibidem

²⁵ Strunga: loc îngrădit unde se mulgeau oile

²⁶ Sursa: taica Iosif Mihan, Valea Bolvașnița, idem, p. 57

Apoi se trecea la măsurarea laptelui. Fiecare baci își mulgea oile lui.

Pentru măsurarea laptelui se foloseau *vadra* de 10 oche (10 l) și *fanțul* (un băț dat prin foc pentru a-și schimba culoarea și crestat cu cuțitul în gradații mari, din litru în litru și în gradații mici din jumate în jumate de litru). La Prigor, pe Valea Almăjului, "laptele era măsurat cu *bârcul în cumpănă, un vas de 100 l din brad*"²⁷. În unele părți, unitatea de măsură "oca" era echivalent cu 1 litru, iar în altele cu 1,2 litri (Pecinișca).

În funcție de cantitatea de lapte, se stabilea ierarhia și deci, ordinea în care fiecare baci "lua de la oi" în anul respectiv, proporțional cu laptele măsurat. Cel care avea cel mai mult lapte era socotit "*Baciul al mare*". Urma al doilea, al treilea, etc., ordinea notându-se într-un caiet. După strecurarea laptelui, se făcea brânza cu ajutorul chiagului din "rânză"²⁸ de miel și sare. Din zer se făcea urda. După care se punea masa mare (fig. 10). Băcițele așezau "*măsaia*"²⁹, "*pânzaica*"³⁰, "*masai*"³¹ pe poiană,

Fig. 10 - Masă pe poiană la măsuratul oilor, Valea Bolvașnița, 1995. Col. Lăzărescu Mihail

ștergere noi pe care așezau bucatele: ciorba de miel la ceaun, sarmale, friptură de miel la proțap (în "brucă"), pâine, brânză, caș, plăcinte și, bineînțeles, băutura, vinul și nelipsita răchie de prună.

La Podeni, masa "se sloboade" printr-o rugăciune rostită de baciul al mare pentru norocul și sănătatea stânei, a ciobanului și a baciului.

La Izverna, măsuratul se făcea de obicei lângă sat, după care se pregătea bagajul, se încărca pe cai și oile plecau la munte (Poiana Beletina). În acest caz, friptura de miel se făcea la țăstul de fontă sau la cuptor. Meniul se completa și cu cârnați sau mușchi afumat.

Urma petrecerea cu muzică și joc ce se prelungea până la asfințitul soarelui, după care oamenii plecau acasă, rămânând păcurarii cu oile până în toamnă când, după "ales", oile coborau în sat.

²⁷ Pavel Panduru – "Monografia localității Prigor", Editura Timpul, Reșița, 2000, p. 186

²⁸ Rânză: stomac de miel de lapte sacrificat care nu a păscut iarbă

²⁹ Măsaia: cuvânt folosit în Zmogotin, com. Cornereva

³⁰ Pânzaica: cuvânt folosit în Pecinișca (Băile Herculane)

³¹ Masai: cuvânt folosit în satul Gornovița, com. Balta, jud. Mehedinți

○ Măsuratul oilor în Pecinișca (fig. 11)

Fig. 11, Măsuratul oilor la Oblegi, Pecinișca, la coliba lui Iulică, colecția Nicolae Milițescu)

Povesteste Nicolae Milițescu (fig. 12)

Fig. 12 - Nicolae Milițescu din Pecinișca, n. 1930, d. 2017. Col. Dorin Bălțeanu, culeg. Dorin Bălțeanu 30.12.2012

"La Măsurat, veneau oamenii îmbracați frumos, muierile cu cotrențe, aveau "brentă", fiecare era cu brentă în spate, acolo puneau mâncarea, aranjată, nu fiecum, că nu se ducea ciorbă, carne friptă, prăjitură, fără sarmale. Apucau coasta în deal, la Poiana Stâniei, la Solomon, la moșu Iacob care a stat în casa asta și la Ghiță Manta, o fost stâne de oi. Stateau muierile cu brentile ori în colibă ori pe afară, pan se mulgeau oile. După ce se mulgeau oile, fiecare și le mulgea pe ale lui, se puneau laptele în galeată, înăuntru în colibă, acolo aveam o „cumpănă” înaltă de lemn de brad și acolo se măsură laptele. Aveam "o oca de 12 deți", un kil și două sute, un deț era o sută de grame. Măsura laptele la fiecare cât avea. După ce se măsură laptele, puneau cheag în el, îl lasa să se închege și pe urmă îl vânturau ca să scoată cașul. Lumea ieșea afară din obor și puneau afară pe poiană o pătură, o "pânzaică", ce aveau, așa în lung, vreo 5-6 m lungime. În continuare, altă pătură și se puneau fiecare pe o parte, cum puteai să stai. Scotem mâncarea pe fața aia de masă, puneau pâinea, pâinea se mai facea, da mai mult o cumparau. După ce se așezau toți la masă, ieșea ciobanul și spunea ca să vină omul, când îl cheamă la oi, să nu întârzie, cât costă de vită, cât costă pășunatul, reguli de astea, după care se așezau să manânce.

Noi muzicanții eram acolo (fig. 13), fiecare ne duceam la câte un baci, muzicanții trebuiau să mănca univa, ne împarțeam fiecare la câte un baci, care cum vrea să te ie. După aia, hai la joc! Începea jocul. Noi cântam, ei jucau, până se saturau. Atunci, haida jos, în sat! Plecam în sat. Coboram și ajungeam aici, în capul satului, la Chiată.

Cântam în vâru Geanțului, la coliba lui Iulică de acolo, în dunga Geanțului, de se auzea în tot satul, se auzea până în stațiune.

Fig. 13 - Fanfara din Pecinișca la Măsuratul oilor, Col. Nicolae Milițescu

Din capu satului plecau cu brâul, luvau doi inși cașii pe care-i închegau atunci și pe care-i dădeau la Ocol, la brigadieri ca să-i lase să pască oile. Plecau cu boata pe umeri și doi cași. Unul la urmă, unul înaintea, jucau cu cașul pe umăr. În sat, îi dădeau la unul de-i ducea acasă și pe urmă îi duceau mâine-zi la Ocol, unde avea de dus. Prima dată mergea la baciul al mare, care avea mai mult lapte. Aia trebuia să scoată de băut, să dea prăjituri. Și pe urmă, seara, veneau la birt, la cămin, la joc. Cumpărau bere că de rachie erau satui".

Fiind multe oi, prin anii '60 - '70, se organizau mai multe "măsurate", pe asociații de proprietari de oi. La fiecare măsurat era câte o formație, în general de suflători: trompetă ("trâmbiță"), taragot ("torogoată"), clarinet ("clanaretă"), bas și tobă cu talgere. Cea mai renumită fanfară era cea din Valea Bolvașnița, fanfara lui Gligorie Blidariu (Moșu Burtă) care a învățat să cânte la trompetă pe note, în armată, la Orșova. Au mai fost fanfare la Pecinișca (Fanfara lui moș Biloni) (fig. 14), Plugova (Dănilă Pervulescu - Pufa) Globu Rău (moș Simion). În Podișul Mehedinți erau fanfare tradiționale la Podeni (Cadin Marinescu), Gornenți, Marga. Toate erau solicitate la Măsuratul oilor. La Valea Bolvașnița mai erau și fluierași care asigurau muzica acolo unde nu ajungeau formațiile de suflători.

Fig. 14 - Fanfara din Pecinișca. Col. Nicolae Milițescu

Obiceiul de a se continua petrecerea în sat, pe la caselor bacilor, era prezent și în alte părți, cum ar fi, de exemplu, la Domașnea, jud. Caraș – Severin.

• **Măsuratul oilor la Gornovița** (com. Balta, Podișul Mehedinți) are loc în preajma sărbătorii de Sf. Gheorghe.

La măsurat participa, cu mare bucurie, timp de trei zile, tot satul, cu lăutari cu preot care binecuvânta masa la prima strungă. Băcițele aduceau mâncarea tradițională pe "cobelcă"³²: 7 "azimi"³³, ouă roșii, supă de găină cu fidea și brânză rasă, friptură de miel, cozonaci și multă țuică. Bunătățile se așezau pe "masai", pe iarbă și în jurul lor se așezau familiile, fiecare cu neamul ei. Taraful de lăutari era compus din viori, contrabas, acordeon și o cântăreață ("guristă") care știa cântecul pentru fiecare baci. Hora se ținea la baciul al mare. În a treia zi, baciai însoțiți de lăutari treceau pe la baciai asociați ca să discute detaliile asocierii. Erau însoțiți de lăutari care "le cântau cântecul"³⁴.

• Un alt obicei de primăvară care se mai păstrează și în zilele noastre este cel povestit de d-na Iova Maria (n. 1934), învățătoare pensionară din Caransebeș.

Lăsata secului la Luncavița (fig. 15)

Fig 15 - Lăsata secului la Luncavița. Colectia Stan Maria

"Tinerii din sat se adună în grupuri, se deghizează în "babe" și pornesc de-a lungul satului însoțiți de muzică și de alaiul copiilor.

Acolo unde găsesc o poartă deschisă intră în curte, adună ouăle din cuibare, iau cu ei gazda, dacă reușesc și pornesc mai departe.

Zarva se amplifică. În tot satul răsună pocnetul bicelor. Sub măștile și ținuta vestimentară care de care mai haioasă, cei de pe margine încearcă să ghicească persoana ce se ascunde sub mască.

Când spectacolul s-a încheiat, se adună cu toții la casa unuia dintre ei, pregătesc o "gaignă mare" din ouăle adunate, lângă o "coleșă" cu brânză și o răchie pe cînste. Bărbații întind o horă la care li se alătură și femeile³⁵.

Cheful se încheie spre dimineață"

Criza prelungită a tranziției la economia de piață a depopulat satele. Populația a îmbătrânit, tineretul a plecat

spre alte zări îndepărtate... Cu toate acestea, oamenii care au rămas, mai păstrează tradițiile și obiceiurile și le-ar mai putea transmite tinerilor care ar mai veni înapoi, pe meleagurile natale.

Criza sanitară actuală provocată de coronavirus a adus înapoi mase neașteptat de mari de tineri plecați în afara țării. Poate că încă nu e prea târziu ca cei aflați la conducerea țării să gândească o strategie și să transforme această situație neașteptată într-o oportunitate, motivând pe acești tineri să se întoarcă către glia strămoșească, la agricultură și să producă mâncare românească în detrimentul celei importate cu valută forte și tratată cu tot felul de ingrediente chimice îndoielnice. Pământ avem destul, case nelocuite, nenumărate, specialiști pentru consultanță se mai găsesc, mai trebuie puțină voință politică. Cine ne împiedică?

SALUTI ET LAETITIAE!

Dorin Bălțeanu

februarie 2021, Băile Herculane

Surse bibliografice

- Lucian Blaga, "Trilogia culturii", București, 1969
- Nicolae Bălcescu – "Românii supt Mihai Voievod Viteazul", București, 1977
- Alexandru Bărcăcilă - "Băile Herculane în epoca romană și credințele populare de azi, Revista Științelor Medicale nr. 10/1932
- Mihail Gregorian - "Folclor din Oltenia și Banatul răsăritean", Editura pentru literatură, 1967
- Doina Benea – "Organizarea pășunilor în Dacia Romană și importanța lor pentru economia provinciei", studiu
- Pavel Ciobanu – "Plaiul Cloșani", Centrul Creației Populare Mehedinți, 1996
- Mircea Meilă – "Cerna", Editura TIM, Reșița, 2009
- Cornel Boteanu, Dumitru Borloveanu – "Ponoarele. Studiu monografic", Editura MJM Craiova, 2003
- Cornel Boteanu – "Izverna, o vatră străveche din Plaiul Cloșani", Editura Pro Transilvania
- Pavel Panduru - "Monografia localității Prigor", Editura Timpul, Reșița, 2000
- Simion Drăcea – "Mehedințiul de sub munte. Tezaur de viță veche", Editura Man, Drobeta Turnu – Severin
- Dorin Bălțeanu – "Herculane – arc peste timp. Turism și istorie la Băile Herculane", Editura PRINTEX, Craiova, 2007
- Dorin Bălțeanu – "Mehadia Turistică", Editura PRINTEX, Craiova, 2012
- Colectia revistei Vestea, Mehadia

Surse orale:

- prof. Iancu Feneșan (n. 1936), Băile Herculane, originar din Valea Bolvașnița. Culeg. Dorin Bălțeanu, 13.07.2012 și 30.03.2020
- Înv. Maria Iova, Caransebeș (n. 1934). Culeg. Dorin Bălțeanu, martie 2020.
- Vânturiș Vasile, zis Șoca (n. 1929) din Valea Bolvașnița. Culeg. Dorin Bălțeanu, 12.08.2012
- Chita Corcescu (n. 1944) din Valea Bolvașnița, nepoata de băiat a lui moșu Burtă. Culeg. Dorin Bălțeanu, 20.08.2012
- Lăzărescu Mihail din valea Bolvașnița, zis Milă Manta (n. 1947, d. 2014). Culeg. Dorin Bălțeanu 14.08.2012
- Nicolae Milișescu (n. 1930, decedat 2017) din Pecinișca, primaș în fanfara satului. Culeg. Dorin Bălțeanu, 30.12.2012
- Ilie Velcan (n. 1922, d. 2015), Băile Herculane, originar din Valea Bolvașnița. Culeg. Dorin Bălțeanu, 2014
- Hora Pavel (n. 1917, d. 2015) din Plugova. Culeg. Dorin Bălțeanu, 2014.

³² Cobelcă: suport de lemn curbat crestat la cele două capete pentru transportul vaselor cu mâncare, a găleților cu apă, etc. (cobiliță)

³³ Azimă: pâine nedospită coaptă pe vatră

³⁴ Simion Drăcea – "Mehedințiul de sub munte. Tezaur de viță veche", Editura Man, Drobeta Turnu – Severin, p. 79

³⁵ Conform obiceiului, bărbații încep hora, la care se prind și femeile.

GASTRONOMIE TRADIȚIONALĂ

ZAMĂ GI MIEL CU LEUȘCEAN

Ce ne trăbă?

- un cap gi miel,
- 100 g gi ficat,
- vreo 150 g gi inimă și plămân,
- 250 g gi carne,
- 1 morconi,
- 2 ciepe miși,
- o țălină,
- 30 g gi piper, sare,
- 150g gi leușcean; la alegere,
- să poace pune și o mână gi macriș.

Cum să prigăcim?

Să spală capu și organili gi miel, să fac dărăpuri potrivice și să pun într-o oală cu vreo trei litre și jumătate gi apă.

Să pune oala pi foc. Când înșiepe să fiarbă, să spumuiășce, după care să adaugă morconiu, ciapa și țălina tăiace în bucăți. Trebuie să fiarbă vreo două trei oare. Să gustă și să mai adaugă una sau alta: un prăș gi sare sau vegeta, o mână gi macriș sau dragavei.

Să sparg doauă ouă, să bat într-un taier adânc sau oală mică, după care să toarnă în oala mare, mestecând. Oala să traje gi pi foc și să aruncă leușceanu tocat mărunț.

Să pune astupușu și gata. Să poace acri, după pofce, cu oțăt, lămâie sau borș.

Poftă bună!!!

Autor: Petru Bășulescu

Sylvia Hârceagă

Conducătoarea Cenaclului "Seniorii", Timișoara
Din volumul "Între două anotimpuri", Ed. Mirton, Timișoara 2014

Desen de primăvară

Pentru Vlad

Stă omul de zăpadă într-o parte,
Doi nasturi i-au căzut, căciulă, n-are,
S-a înmuiat și-ar vrea să se ascundă
Să nu-l găsească razele de soare!

Căci iată primăvara se grăbește
S-aducă zile calde și lumină,
Din peticele albe de zăpadă,
Să crească ghioceii în grădină!

Să se întoarcă berzele la cuiburi
Și rîndunica, veselă, să vie,
Iar soarele, de aur, să presare
În iarba verde, flori de păpădie!

Stau mugurii pe ramuri să plesnească.
Vor invada livada flori și fluturi,
Natura s-a-mbrăcat de sărbătoare
Și nu se poate, azi, să nu te bucuri!

Gând pentru mama

Pentru Viana

Cu-albastre floricele,
E iarăși primăvară
Și-i ziua mamei mele

E cea mai bună mamă
Din cîte sunt pe lume,
Cît de mult eu o iubesc
Prin vorbe nu pot spune

De-aceea astăzi stima,
Iubirea mea cea mare,
Printr-un sărut le dăruiesc,
Și-un firicel de floare!

SPUNE-MI

Sylvia Hârceagă

Conducătoarea Cenuclului "Seniorii", Timișoara
 Din volumul "Între două anotimpuri", Ed. Mirton, Timișoara 2014

Îmi bate primăvara-n geam
 Cu ramuri înflorite...
 Prin parcuri,
 Răchiți și sălcii, cu mâini înverzite,
 Mîngîie pe creștet
 Iarba înaltă și crudă,
 În care, soarele,
 Cu-atîta dărmicie
 Și-a risipit pepitele de aur,
 În flori de pădăie.

Simți? Valuri de miresme
 Se revarsă din arborii cei falnici
 Ce străjuiesc cărarea!
 Spune-mi că încă sîntem tineri.
 Și să-mi dăruie, ai vrea,
 Toată floarea
 Liliacului alb înflorit
 Ca semn al iubirii eterne,
 Că încă putem să visăm
 Și numai pentru noi,
 Astăzi, mălinul
 Nînsoarea își cerne!

PRIMĂVARĂ NOUĂ

Sylvia Hârceagă

Conducătoarea Cenuclului "Seniorii", Timișoara
 Din volumul "Între două anotimpuri", Ed. Mirton, Timișoara 2014

Pe nesimțite-mi lunecă
 Prin suflet
 O primăvară nouă,
 Încît nu mai am timp
 Să descifrez însemnele ei
 Prin copaci,
 Să-mbrățișez pe cîmpuri
 Pădurea mea de maci,
 Să stau pe prispa casei
 Într-un amurg
 Cînd plouă...

Acuși se face vară
 Și încă n-am trăit
 O primăvară nouă!

Din colecția lui Iacob Sârbu...

Vilegiaturiste la Baile Herculane

